

บทที่ 3

สภาพแวดล้อมทางการเมืองก่อนการจัดตั้ง รัฐบาลผสม ชวน หลีกภัย

ในการศึกษาเรื่องความขัดแย้งในรัฐบาลผสม ชวน หลีกภัย ในช่วงครึ่งเทอมแรกนี้ ก่อนที่จะเข้าไปศึกษาในรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการของความขัดแย้งดังกล่าว ผู้วิจัยใคร่นำเสนอถึงสภาพการณ์ทางการเมืองก่อนการจัดตั้งรัฐบาลผสม 5 พรรคภายใต้การนำของนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีคนที่ 20 ของไทยจากพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาในการนำเสนอ ดังนี้

1. การยึดอำนาจรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ โดยคณะทหารเมื่อวันที่ 23 ก.พ. 2534
  - การจัดตั้งรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน
2. การเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร
  - การคัดค้านจากพรรคฝ่ายค้าน กลุ่มพลังทางสังคม และเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง

เมืองในเดือน พฤษภาคม 2535

1. การยึดอำนาจรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ โดยคณะทหารเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534

คณะทหารที่เรียกกลุ่มของตนเองว่า คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ซึ่งนำโดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด, พลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก, พลอากาศเอกเกษร โจนินิต ผู้บัญชาการทหารอากาศ, พลเรือเอกประพัฒน์ กฤษณะจันทร์ ผู้บัญชาการทหารเรือ และคณะได้เข้าทำการยึดอำนาจรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 โดยคณะทหารดังกล่าวได้ใช้อาวุธเข้าจับตัวพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี, พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก รองนายกรัฐมนตรีและคณะบนเครื่องบินซี 130 ของกองทัพอากาศขณะเครื่องบินดังกล่าวได้ออกสู่ทางวิ่งเพื่อนำคณะของนายกรัฐมนตรีมุ่งหน้าสู่จังหวัดเชียงใหม่ และได้นำตัวไปควบคุมไว้ที่บ้านพักรับรองของกองทัพอากาศดอนเมือง ในการยึดอำนาจของคณะทหารครั้งนี้สามารถกระทำได้อย่างง่ายดายโดยไม่มีการเสียเลือดเนื้อแต่อย่างใด และไม่มีการตอบโต้หรือมีปฏิกิริยาคัดค้านจากประชาชนและกลุ่มพลังทางสังคมอย่างชัดเจนอันเนื่องจากภาพพจน์ของรัฐบาลพลเอกชาติชายฯ ในสายตาของประชาชนทั่วไปในขณะบริหารประเทศไม่สู้จะดีนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความซื่อสัตย์สุจริต

ของคณะรัฐมนตรีในการยึดอำนาจรัฐบาลพลเอกชาติชายฯ คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติได้อ้างเหตุผลสำคัญ 5 ประการคือ¹

ประการที่ 1 พฤติการณ์ต่อราษฎรผู้บงกลวง คณะผู้บริหารประเทศได้ฉวยโอกาสอาศัยอำนาจตามหน้าที่ทางการเมืองแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง

ประการที่ 2 ข้าราชการการเมืองใช้อำนาจกดขี่ ข่มเหง ข้าราชการประจำผู้ซื่อสัตย์สุจริต จากการที่ข้าราชการการเมืองได้เข้าไปมีบทบาทและอำนาจสูงสุดในแต่ละส่วนราชการ จึงได้ถือโอกาสนี้สร้างบารมีให้สมัครพรรคพวกของตนเพื่อเป็นฐานคะแนนเสียง

ประการที่ 3 รัฐบาลเป็นเผด็จการทางรัฐสภา นายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้ารัฐบาลได้ร่วมมือกับพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลรวมทั้งคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีบ้านพิษณุโลกได้ใช้กลอุบายอันแยบยลทางการเมืองสร้างภาพลวงตาประชาชนว่าเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้วพลิกเพลงหาประโยชน์

ประการที่ 4 การทำลายสถาบันทางทหาร สถาบันทหารเป็นสถาบันข้าราชการประจำเพียงสถาบันเดียวที่ไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางการเมืองของนักการเมือง พรรคการเมือง ถึงแม้ว่ารัฐบาลชุดปัจจุบันจะใช้ความพยายามนานปีการ เพื่อบีบบังคับทำลายเอกภาพความสามัคคีภายในกองทัพอย่างต่อเนื่องตลอดมาก็ตาม

ประการที่ 5 การบิดเบือนคดีล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์เมื่อปี 2525 ประมาณ 9 ปีเศษผ่านมา พลตรีมนูญ รูปขจร และพรรคพวกได้บังอาจคบคิดวางแผนทำลายราชวงศ์จักรี ล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ เปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไปสู่แบบแผนที่ตนเองและคณะได้กำหนดไว้ การวางแผน ชั่วร้ายดังกล่าวไม่สามารถกระทำสำเร็จ พลตรีมนูญ รูปขจร และพรรคพวกจำนวนถึง 43 คน ได้ถูก จับกุมในที่สุดและต่อมาพลตรีมนูญ รูปขจร ได้รับการช่วยเหลือจากคณะบุคคลที่มีอิทธิพลทางการเมืองให้ได้รับประกันตัวจนสามารถก่อปฏิวัติได้ถึง 3 ครั้ง

ในการยึดอำนาจครั้งนี้คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติได้ดำเนินการยกเลิกและคงไว้ซึ่งสถาบันสำคัญตามประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติฉบับที่ 3 ดังนี้²

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 เป็นอันสิ้นสุดลง

¹ สุกน พรหมมาชน, "ความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองศึกษาเฉพาะกรณีเหตุการณ์ทางการเมืองในเดือน พฤษภาคม 2535," (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 75-76.

² สยามจดหมายเหตุ 16 (29 มีนาคม - 4 เมษายน 2534) : 337.

2. วุฒิสภา สมาชิกวุฒิสภาและคณะรัฐมนตรีสิ้นสุดลงพร้อมรัฐธรรมนูญฉบับนี้
3. องคมนตรีคงดำรงตำแหน่งและปฏิบัติหน้าที่ต่อไป
4. ศาลทั้งหลายคงมีอำนาจดำเนินการพิจารณาและพิพากษาคดีตามตัวบทกฎหมายและ

ประกาศของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ

เป็นที่น่าสังเกตว่า คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติไม่ได้ยุบเลิกพรรคการเมือง เพียงแต่ห้ามชุมนุมทางการเมืองเกิน 5 คนและห้ามพรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมทางการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้นเท่านั้นเองตามประกาศของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติฉบับที่ 7 และฉบับที่ 20³

นอกจากนี้แล้วคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติได้พยายามสร้างความชอบธรรม (legitimacy) ในการยึดอำนาจครั้งนี้ด้วยการให้สัญญาแก่ประชาชน โดยได้กล่าวไว้ในแถลงการณ์ของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติและทางสื่อมวลชนว่าจะเร่งดำเนินการในปัญหาเร่งด่วนคือจัดให้มีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรและให้มีการเลือกตั้งภายใน 1 ปีโดยมีรายละเอียดคือ⁴

1. คืนอำนาจให้ประชาชนโดยเร็วที่สุด จัดองค์กร่างรัฐธรรมนูญ เป้าหมายสำคัญจะไม่ใช้รัฐสภาเป็นที่ใช้หาผลประโยชน์ให้มีกลไกการเลือกตั้งที่สามารถคัดเลือกคนดีมีคุณธรรม มีความรู้มาเป็นผู้แทนและให้พรรคการเมืองมีกลไกควบคุมสมาชิกพรรคให้มากขึ้น
2. แก้ปัญหาทุจริต นื้อราษฎรบังหลวงโดยการตรวจสอบดำเนินการอย่างเฉียบขาดกับรายที่ผ่านมา และจะไม่ให้มีการนื้อราษฎรบังหลวงเกิดขึ้นอีกหรือหากมีก็ต้องน้อยที่สุด
3. ปรับปรุงระบบ การบริหารราชการแผ่นดิน โดยให้ข้าราชการการเมืองก้าวก้าวข้าราชการประจำให้น้อยลงหรือลำบากมากขึ้น
4. เรียบดำเนินการคดีลอบสังหารและล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เสร็จเร็วที่สุดด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม

การจัดตั้งรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน

คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติได้เริ่มดำเนินการตามคำมั่นสัญญาที่กล่าวไว้กับประชาชนในตอนต้นแต่ไม่เต็มรูปแบบนักโดยการคืนอำนาจนิติบัญญัติให้กับสภานิติบัญญัติที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติเป็นผู้แต่งตั้งเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2534 คืนอำนาจบริหารให้กับประชาชน

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 339-370.

⁴ ศิริ ฟ้าสุข, ฝ่าประชาธิปไตยเลือด (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงเคียว, 2535),

โดยการจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนนายอานันท์ ปันยารชุน ในวันที่ 2 มีนาคม 2534 โดยที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติเป็นผู้เลือกตัวนายกรัฐมนตรีเอง ในขณะเดียวกันคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติก็ได้เปลี่ยนชื่อกลุ่มเป็นสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (สภา รสช.) ทำหน้าที่คอยตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาล

ภารกิจสำคัญของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ก็คือการบริหารประเทศและจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อคืนอำนาจให้กับประชาชนโดยสมบูรณ์ภายหลังจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับถาวร* ในการบริหารงานของรัฐบาลชุดนี้ นายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรีได้พยายามที่จะรักษาความเป็นตัวของตัวเองในการบริหารงานให้อยู่ภายใต้การควบคุมของสภา รสช. ให้น้อยที่สุดและในขณะเดียวกันรัฐบาลนายอานันท์ฯ ก็ได้แบ่งแยกภาระหน้าที่ในส่วนของการบริหารประเทศกับภาระหน้าที่ที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานของรัฐบาล เช่น การร่างรัฐธรรมนูญ เป็นต้น เพื่อเป็นการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับคณะทหาร⁵

การบริหารประเทศของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ภายใต้อาณัติการควบคุมในเชิงพฤตินัยของสภา รสช. นั้น ภาพที่ปรากฏโดยทั่วไปแก่สายตาและความรู้สึกของประชาชนนั้นเป็นภาพพจน์ในแง่บวก ประชาชนส่วนใหญ่ให้การยอมรับการบริหารงานของรัฐบาลชุดนี้ที่พยายามรักษาความเป็นอิสระในการบริหารงานและบริหารบ้านเมืองด้วยความสามารถ ตรงไปตรงมา ผลงานที่ปรากฏเช่น การยกเลิกโครงการโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมายของนายมนตรี พงษ์พานิช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมในสมัยรัฐบาลนายพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ได้มีการอนุมัติการประมูลข้ามขั้นตอน โดยรัฐบาลนายอานันท์ฯ ได้จัดให้มีการประมูลโครงการนี้ใหม่ด้วยความรอบคอบ ชัดเจน เป็นไปตามขั้นตอนโดยให้รัฐได้รับผลประโยชน์ตอบแทนที่เป็นธรรม เป็นต้น ส่วนสภา รสช. นั้นหลังจากที่ประชาชนทั่วไปค่อนข้างเห็นด้วยหรือไม่ก็ไม่แสดงปฏิกิริยาคัดค้านอย่างชัดเจนในการเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลพลเอกชาติชายฯ ในช่วงต้นเนื่องจากภาพพจน์การคอร์รัปชันของคณะรัฐมนตรี แต่หลังจากที่สภา รสช. ได้ทำการส่งมอบอำนาจคืนให้กับประชาชนที่เห็นได้ชัดว่ายังไม่สมบูรณ์ มีการแต่งตั้งพวกพ้องของตนเองเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติ

---

* ในขณะนั้นรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ปกครองประเทศโดยใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2534 และภายใต้กฎอัยการศึกของสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ

⁵ เลขานุการนายกรัฐมนตรี, แนวคิดในการบริหารงานของนายอานันท์ ปันยารชุน (กรุงเทพมหานคร : ยูเนียนโปรดักชั่น, 2533), หน้า 13.

แห่งชาติ หรือการดำรงสถานะเป็น “อำนาจตรวจสอบ” คอยควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลนายอานันท์ฯ ซึ่งเป็นอำนาจตรวจสอบที่ไม่ได้รับมอบหมายจากประชาชนตามกระบวนการของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งดูเหมือนว่าสภา รสช. ไม่ค่อยเต็มใจนักในการคืนอำนาจให้กับประชาชนโดยแท้จริง ด้วยเหตุผลเหล่านี้จึงทำให้สภา รสช. ไม่ได้รับความนิยมนอกจากประชาชนโดยทั่วไป การปฏิบัติงานของคณะกรรมการในช่วงนี้มักจะถูกมองในภาพลบ ในขณะที่การบริหารงานของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ที่สภา รสช. แต่งตั้งกลับได้รับความนิยมนอกจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

เหตุการณ์ที่ผลักดันให้ภาพพจน์ของสภา รสช. ตกต่ำลงมากยิ่งขึ้นคือความพยายามของสภา รสช. ที่จะสืบทอดอำนาจของคณะกรรมการชุดนี้หลังจากที่จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป การดำเนินการของสภา รสช. ในเรื่องดังกล่าวคือได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญปี 2534 จำนวน 20 คน มีนายมีชัย ฤชุพันธุ์ เป็นประธานคณะกรรมการ นายทักษพล เจียมวิจิตร เป็นเลขานุการเพื่อทำการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาต่อไป

สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 นั้นเป็นรัฐธรรมนูญฉบับหนึ่งที่ได้ถูกนักวิชาการ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สื่อมวลชนและกลุ่มพลังมวลชนต่าง ๆ วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีการแอบแฝงและมีเงื่อนไขของระบบเผด็จการบางประการจนได้รับสมญานามว่าเป็น “ รัฐธรรมนูญฉบับหมกเม็ดเผด็จการ ” มีเนื้อหาสาระบางประการในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ที่เปิดโอกาสให้มีการสืบทอดอำนาจทางการเมืองของคณะกรรมการ คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญที่สภา รสช. ได้แต่งตั้งขึ้นมานั้นได้ดำเนินการยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 เสร็จเรียบร้อยโดยได้มีการประชุมรวมทั้งสิ้น 36 ครั้ง ได้นำเสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติและได้มีมติรับร่างฯ ไว้พิจารณาในวาระที่ 2 เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2534 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ตั้งคณะกรรมการแปรญัตติเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่ 2 จำนวน 25 คนมี นายโอสถ โกศิน เป็นประธาน นายโกเมน กัทภิรมย์ เป็นเลขานุการ ทำการแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญที่เสนอมาดังกล่าว ซึ่งปรากฏว่าได้มีการพิจารณาแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้โดยให้อำนาจวุฒิสมาชิกมากมายเป็นประวัติศาสตร์สามารถเลือกนายกรัฐมนตรีและอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลได้ สร้างความไม่พอใจให้กับนักการเมือง นิสิตนักศึกษาและประชาชนทั่วไปได้มีการออกมาโจมตีร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวอย่างกว้างขวางจนในที่สุด พลเอกสุจินดา คราประยูร และพลอากาศเอกเกษร โจนินิล ได้เปิดแถลงข่าวร่วมกับนายทหารระดับสูงทั้งสามเหล่าทัพปฏิเสธไม่ขอรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในขณะที่เดียวกันคณะกรรมการฯ ก็ยอมที่จะตัดอำนาจบางส่วนของวุฒิสมาชิกออกไปเป็นผลให้กระแสคัดค้านเริ่มอ่อนตัวลง แต่อย่างไรก็ตามในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2534 พรรคการเมือง 5 พรรคได้แก่ พรรคความหวังใหม่ เอกภาพ ประชาธิปัตย์ พลังธรรมและประชากรไทย ร่วมกับนักวิชาการ นิสิตนักศึกษา

และประชาชนที่ยังคงไม่พอใจได้ออกมาอภิปรายโจมตีสภา รสช. อย่างดุเดือด ณ บริเวณท้องสนามหลวงโดยมีประชาชนเข้าร่วมชุมนุมประมาณ 7-8 หมื่นคน แต่อย่างไรก็ดีสภานิติบัญญัติแห่งชาติก็ผ่านความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่ 2

ต่อมาในวันที่ 7 ธันวาคม 2534 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ผ่านความเห็นชอบในวาระที่ 3 และในวันที่ 9 ธันวาคม 2534 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 และมีผลบังคับใช้โดยทันที⁶

ปรากฏว่ามีการกล่าวขานกันอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับเนื้อหาของรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวว่าได้เปิดช่องทางให้กลุ่มผู้มีอำนาจในขณะนั้นคือ สมาชิกสภา รสช. สามารถสืบทอดอำนาจทางการเมืองการปกครองได้ โดยเมื่อพิจารณาเนื้อหาในรัฐธรรมนูญจะพบว่าไม่ได้มีการกำหนดคุณสมบัติของนายกรัฐมนตรีว่าต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการเลือกตั้งสามารถเป็นนายกรัฐมนตรีได้* และในบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีบทบัญญัติบางมาตราที่เอื้ออำนวยให้ประโยชน์แก่สมาชิกสภา รสช. และพวกพ้องในการที่จะรักษาและสืบทอดอำนาจทางการเมืองกล่าวโดยสรุปคือ บทบัญญัติในมาตรา 216 ระบุให้ประธานสภา รสช. เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีซึ่งมีผลไปถึงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไปหลังจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกาศใช้, มาตรา 217 ในรัฐธรรมนูญให้ประธานสภา รสช. เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดจำนวน 270 คนในวันที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้, มาตรา 219 ในวาระเริ่มแรกเมื่อใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ให้สมาชิกวุฒิสภามีสิทธิเช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการที่จะลงคะแนนไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจรัฐบาลได้และมีอำนาจอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระราชกำหนด โดยการ

⁶ สุวิชัย สิริกุลวัฒนา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พัฒนา, 2535), หน้า 185-190.

* ในยุคสมัยที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้รับเชิญจากกลุ่มพรรคการเมืองเสียงข้างมากมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้นมองกันโดยทั่วไปว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็น “คนกลาง” ที่เหมาะสมสามารถประสานกันได้ดีระหว่างพลเรือนกับทหารในยุคที่ลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังแผ่ขยายไปทั่วภูมิภาคอินโดจีน แต่ในยุคสมัยต่อมาสภาพทางสังคมและการเมืองของประเทศไทยผนวกเข้ากับกระแสสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นยุคเสรีประชาธิปไตยฝ่ายเดียว ทำให้บุคคลที่เข้ามาดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดในระบบรัฐสภาที่ไม่ได้มาจากกระบวนการเลือกตั้งถูกมองว่าเป็น “คนนอก” โดยเฉพาะคนนอกที่มาจากนายทหารแห่งกองทัพไทย

ประมุขร่วมกันของทั้งสองสภา, มาตรา 221 ระบุว่าเมื่อครบกำหนดสี่ปีนับแต่วันแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา ตามมาตรา 217 ให้บทบัญญัติแห่งมาตรา 217 และมาตรา 219 เป็นอันยกเลิกซึ่งเท่ากับว่าให้อำนาจดังกล่าวแก่วุฒิสมาชิกในมาตรา 219 มีอายุ 4 ปีเท่ากับอายุของวุฒิสมาชิกตามบทเฉพาะกาล

2. การเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร

ภายหลังจากที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ได้มีผลบังคับใช้แล้วเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2534 รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ก็ได้ประกาศให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไปในวันที่ 22 มีนาคม 2535 เป็นการคืนอำนาจให้กับประชาชนในการตัดสินใจเลือกตัวแทนเข้ามาบริหารประเทศตามที่สภา รสช. ได้แถลงไว้หลังการยึดอำนาจรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ก่อนการเลือกตั้งได้มีพรรคการเมืองต่าง ๆ มากมายยื่นความจำนงต่อกระทรวงมหาดไทยที่จะขอส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในจำนวนพรรคการเมืองดังกล่าวมีพรรคสามัคคีธรรมเป็นพรรคการเมืองที่มีเบื้องหลังการจัดตั้งโดยกลุ่มของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ⁷ โดยมีนาวาอากาศตรี จูตินาครพรรพ คนสนิทและลูกน้องเก่าของพลอากาศเอกเกษม โรจนนิล เป็นตัวตั้งตัวตีในการก่อตั้งพรรคสามัคคีธรรมมีนายณรงค์ วงศ์วรรณ อดีตหัวหน้าพรรคเอกภาพเป็นหัวหน้าพรรค นาวาอากาศตรี จูตินาครพรรพ เป็นเลขาธิการพรรคได้ทำการรวบรวมอดีตสมาชิกแกนนำของพรรคชาติไทย เอกภาพ และพรรคประชากรไทยรวมทั้งสิ้นกว่า 80 คนมาสังกัดพรรคของตน ซึ่งเป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าพรรคสามัคคีธรรมนี้มีคณะทหารจากสภา รสช. สนับสนุนอยู่เพื่อใช้เป็นฐานการเมืองในการสืบทอดอำนาจสำหรับพรรคการเมืองอื่นสภา รสช. ก็ได้พยายามเข้าแทรกแซงเพื่อหาแนวร่วมในการจัดตั้งรัฐบาลในสมัยหน้าโดยส่งพลอากาศสมบุญ ระหงษ์ ผู้ว่าการการทำอากาศยานแห่งประเทศไทยเป็นหัวหน้าพรรคชาติไทยคนใหม่แทนพลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ประกาศลาออกจากหัวหน้าพรรควางมือทางการเมืองชั่วคราวหนึ่งและได้ผลักดันให้พลโทเชษม ไกรสรณ์ เพื่อนร่วมชั้นเรียนของพลเอกสุจินดา คราประยูร สมัยเรียนที่โรงเรียนอานวยศิลป์เข้าเป็นเลขาธิการพรรคกิจสังคม ซึ่งทั้งสามพรรคดังกล่าวได้ประกาศสนับสนุนพลเอกสุจินดาเป็นนายกรัฐมนตรี

ภายหลังจากการเลือกตั้งผลปรากฏว่า พรรคสามัคคีธรรมได้ที่นั่งรวมมากที่สุดคือ 79 ที่นั่งจาก 11 พรรคการเมืองที่มีที่นั่งอย่างน้อยที่สุด 1 ที่นั่งขึ้นไปซึ่งตามธรรมเนียมปฏิบัติพรรคสามัคคีธรรมก็มีความ

⁷ จูตินาครพรรพ, “ลือบ๊วยสด” ตัวงูผู้ก่อตั้งพรรคสามัคคีธรรม, สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์

ชอบธรรมที่จะเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล ในขั้นแรกมีพรรคการเมืองที่ต้องการให้คนกลางที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีอันได้แก่พรรคสามัคคีธรรม พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทยและพรรคราษฎร ส่วนพรรคการเมืองที่สนับสนุนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี มีพรรคความหวังใหม่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคพลังธรรมและพรรคเอกภาพ⁸

ตารางที่ 3.1

จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
เลือกตั้ง 22 มีนาคม 2535 (แยกพรรค แยกภาค)

พรรคการเมือง	กทม.	กลาง	ใต้	เหนือ	อีสาน	รวม
สามัคคีธรรม	-	15	2	29	33	79
ชาติไทย	-	42	2	12	18	74
ความหวังใหม่	-	8	12	12	40	72
ประชาธิปัตย์	1	-	26	5	12	44
พลังธรรม	22	8	1	2	-	41
กิจสังคม	-	5	-	4	22	31
ประชากรไทย	2	4	-	1	-	7
เอกภาพ	-	2	1	2	1	6
ราษฎร	-	-	-	2	2	4
ปวงชนชาวไทย	-	1	-	-	-	1
มวลชน	-	-	1	-	-	1
รวม	35	83	45	69	128	360

กลุ่มการเมืองพันธมิตรที่ต้องการให้คนกลางเป็นนายกรัฐมนตรีคือ พรรคสามัคคีธรรม พรรคชาติไทย พรรคประชากรไทย พรรคกิจสังคม และพรรคราษฎร ซึ่งรวมกันแล้วมีเสียงข้างมากเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดคือ 195 เสียง ได้เสนอชื่อพลเอกสุจินดา คราประยูร

⁸“ทางตันสูตรจัดตั้งรัฐบาลฉบับ รสช. ให้ณรงค์เป็นนายก.” มติชนสุดสัปดาห์ 5 (มีนาคม 2535) : 11-12.

ผู้บัญชาการทหารบกและรองประธานสภา รสช.เป็นนายกรัฐมนตรีแต่พลเอกสุจินดา ฯ ได้ตั้งเงื่อนไขว่าจะไม่ยอมให้ให้นักการเมืองที่ถูกคำสั่งยึดทรัพย์สินเป็นรัฐมนตรีร่วมรัฐบาล ทำให้นายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคกิจสังคมซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) ประกาศยึดทรัพย์สินยอมรับไม่ได้⁹ แก่นำสำคัญของกลุ่มพรรคการเมืองดังกล่าวได้หาทางออกโดยหันมาเสนอชื่อนายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรมเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ปรากฏว่านายณรงค์มีปัญหาเรื่องประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ยอมออกวีซ่าให้เข้าประเทศเนื่องจากมีส่วนพัวพันการค้ายาเสพติดและพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ประธานสภา รสช. ก็มีท่าทีไม่สนับสนุนให้นายณรงค์ฯเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อันเนื่องจากปัญหายาเสพติดดังกล่าวผนวกเข้ากับเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชน ในที่สุดนายณรงค์ก็ประกาศไม่ขอรับตำแหน่งทุกตำแหน่ง¹⁰

หลังจากที่นายณรงค์ วงศ์วรรณประกาศไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว ได้มีความพยายามของกลุ่มพรรคการเมืองเดิมนำโดยพรรคสามัคคีธรรมและพรรคการเมืองพันธมิตรอีก 4 พรรคที่จะเสนอชื่อนักการเมืองที่เป็นหัวหน้าพรรคที่มีคะแนนเสียงมากในลำดับถัดไปคือพลอากาศเอกสมบุญ ระหงษ์ หัวหน้าพรรคชาติไทยแต่พลอากาศเอกสมบุญฯก็ประกาศไม่ขอรับตำแหน่งดังกล่าว หัวหน้าพรรคกิจสังคม นายมนตรี พงษ์พานิช ก็มีปัญหาระหว่างถูกยึดทรัพย์สินจาก คตส. หัวหน้าพรรคที่เหลือก็มีคะแนนเสียงน้อยเกินไป ในที่สุดกลุ่ม 5 พรรคการเมืองดังกล่าวก็ตกลงที่จะเสนอชื่อพลเอกสุจินดา คราประยูรอีกครั้งและในวันที่ 7 เมษายน 2535 พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ประธานสภา รสช.ก็ได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลเสนอชื่อพลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 19 ของประเทศไทย¹¹ ซึ่งพลเอกสุจินดาฯได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีในวันเดียวกัน หลังจากนั้นในวันที่ 17 เมษายน 2535 พลเอกสุจินดาฯ นายกรัฐมนตรีก็ได้ประกาศแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีจำนวน 48 คนเป็นคณะ

⁹ เรื่องเดียวกัน , หน้า 13.

¹⁰ “บันทึกการเมืองไทย 2535.” สถานการณ์ (ฉบับพิเศษ) 1 (ธันวาคม 2535) : 10.

¹¹ พลเอกสุจินดา คราประยูร จบมัธยมศึกษา 8 จากโรงเรียนอานวยศิลป์พระนครแล้วสอบเข้าเรียนเตรียมแพทย์ จุฬาฯ ต่อมาได้ลาออกสอบเข้าโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ารุ่นที่ 5 เลือกเรียนในหลักสูตรนายทหารเหล่าปืนใหญ่ เข้าเรียนโรงเรียนเสนาธิการทหารบกหลักสูตรหลักประจำชุดที่ 44 สอบได้ลำดับที่ 1 ของรุ่น และได้เข้าศึกษาหลักสูตรนายพันของโรงเรียนเหล่าทหารปืนใหญ่ที่ ฟোর্ทเลิฟเวินเวอร์ธ แคนซัส สหรัฐอเมริกา คุรยละเอียดจาก “สัมภาษณ์พิเศษ ผบ.ทบ.” วารสารเสนาปีดย์ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2533) : 6.

รัฐบาลเข้าบริหารประเทศ¹² ปรากฏว่ามีชื่อของผู้ถูกคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) ประกาศยึดทรัพย์สินอยู่หลายคนรวมอยู่ในคณะรัฐมนตรีได้แก่ นายมนตรี พงษ์พานิช รองนายกรัฐมนตรี , นายวัฒนา อิศวเหม รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีและนายเสนาะ เทียนทอง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางในทางลบเนื่องจากพลเอกสุจินดาและสมาชิกสภา รสช. ได้เคยกล่าวหาบุคคลเหล่านี้ว่าเคยทุจริตในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ แต่กลับคืนบุคคลเหล่านี้เข้ามาเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลของตน

ในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูรครั้งนี้เป็นที่คาดหวังของประชาชนทั่วไปเนื่องจากก่อนหน้านี้พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ประธานสภา รสช. ผู้มีอำนาจตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ 2534 ในการเสนอชื่อนายกรัฐมนตรีได้เคยกล่าวไว้กับบรรดาสื่อมวลชนก่อนการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีว่า “ถ้าสุไม่เอาก็ยกให้เต” หมายความว่าถ้าพลเอกสุจินดา คราประยูร ไม่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็จะเสนอชื่อพลอากาศเอกเกษร โจนินิล เป็นนายกรัฐมนตรีแทน ซึ่งก่อนหน้านี้จะมีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 พลเอกสุจินดา ได้เคยประกาศยืนยันต่อหน้าสาธารณชนและสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ หลายครั้งว่า “ผมยืนยันไม่เล่นการเมือง ไม่ลงเลือกตั้ง ไม่เป็นนายกรัฐมนตรีโดยเด็ดขาด การเมืองไม่มีอะไรแน่นอน”¹³ และในวันที่ 28 มกราคม 2535 พลเอกสุจินดา ก็ได้ยืนยันคำกล่าวที่ว่าตนจะไม่เล่นการเมืองอีกครั้งว่า “ผมไม่เคยว่าไม่กล้าตัดสินใจ แต่ผมตัดสินใจว่าผมไม่เล่นการเมือง ไม่ใช่ว่าผมไม่กล้าตัดสินใจ ผมพูดอยู่ตลอดเวลาว่าผมตัดสินใจไม่เล่นการเมืองใครบอกว่าผมไม่กล้าตัดสินใจ ผมเป็นคนตัดสินใจอะไรแน่นอน”¹⁴ จากคำพูดดังกล่าวแสดงถึงเจตนาที่ยืนยันแน่วแน่ของพลเอกสุจินดาที่ไม่ประสงค์จะเป็นนายกรัฐมนตรีและดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอื่นใด แต่ต่อมาพลเอกสุจินดาก็ต้องกลืนน้ำลายตัวเองเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยได้ให้เหตุผลในการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2535 ซึ่งเป็นวันที่กองทัพได้จัดเลี้ยงอำลากองทัพให้แก่พลเอกสุจินดา และได้กล่าวอำลากองทัพดังนี้

¹² “แต่งตั้งคณะรัฐมนตรี.” สยามจดหมายเหตุ 17 (เมษายน 2535) : 421-422.

¹³ พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้กล่าวคำพูดนี้เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2534 ภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ 15 เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2534 ซึ่งไม่มีบทบัญญัติห้ามบุคคลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นนายกรัฐมนตรีจาก “พฤษภาทมิฬ.” ผู้จัดการฉบับพิเศษ 1 (ธันวาคม 2534) : 9.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

“... ชีวิตผมมีความสุขที่สุดก็คือชีวิตที่ได้รับราชการอยู่ในกองทัพบก (น้ำตาไหล เสียงเครือ) ผมไม่เคยปรารถนาตำแหน่งใด ๆ หรือแม้แต่ตำแหน่ง ผบ.ทบ. ผมพอใจอยู่สิ่งหนึ่งก็คือได้อยู่ในกองทัพบก แต่ในขณะที่เดียวกันผมก็รู้ว่าผมจะต้องจากไป... ผมมีความจำเป็นต้องเสียสละที่เคยกล่าวไว้ว่าจะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ถ้ามีก็ด้วยเหตุผลเดียวว่าเพราะความเป็นทหารที่เราฝึกคิดประจำใจว่าเราจะยอมเสียสละได้แม้แต่ชีวิตเพื่อประเทศชาติ เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดความจำเป็นที่เราจะต้องทำงานเพื่อประเทศชาติ การเสียชื่อ การเสียสัจจะวาจาก็เป็นความจำเป็น ...”¹⁵

จากคำกล่าวถึงเหตุผลในการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร ข้างต้น เป็นการจุดประกายการคัดค้านต่อต้าน จากบุคคลทั่วไปจากหลายสาขาอาชีพ นักการเมืองพรรคฝ่ายค้าน องค์กรประชาธิปไตย กลุ่มพลังทางสังคมรวมทั้งบรรดาสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางถึงวลี “เสียสละเพื่อชาติ” ในวันที่ 6 พฤษภาคม 2535 เป็นวันเปิดประชุมรัฐสภาเพื่อฟังการแถลงนโยบายของรัฐบาล สมาชิกพรรคฝ่ายค้านทั้ง 4 พรรคต่างเดินออกจากที่ประชุม ในขณะที่พลเอกสุจินดา นายกรัฐมนตรีได้แถลงนโยบายต่อที่ประชุมรัฐสภา หลังจากแถลงนโยบายเสร็จ แกนนำสำคัญของพรรคฝ่ายค้าน อาทิเช่น พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ นายบุญชู โรจนเสถียร หัวหน้าพรรคเอกภาพ พันเอกชินวุธ สุนทรสีมะ เลขาธิการพรรคพลังธรรม ได้อภิปรายโจมตีนโยบายของรัฐบาลและโจมตีค้วนายกรัฐมนตรีไปพร้อม ๆ กัน ในขณะที่เดียวกันบริเวณหน้ารัฐสภาได้มีประชาชนจำนวนมากได้ชุมนุมประท้วงการรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดาฯและเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ จนเต็มหน้ารัฐสภา นายอุกฤษ มงคลนาวิน ประธานรัฐสภาได้ปิดประชุมอย่างกะทันหัน

ต่อมาในวันที่ 7 พฤษภาคม 2535 ได้มีการประชุมร่วมกันทั้งสองสภาเพื่อพิจารณาเรื่องการแถลงนโยบายของรัฐบาลต่อจากเมื่อวานและพลเอกสุจินดา คราประยูร ได้ชี้แจงถึงเหตุผลในการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งที่ประชุมรัฐสภาผ่านประธานรัฐสภาดังนี้¹⁶

ประการแรก รัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดไว้ว่า นายกรัฐมนตรีจะต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ประการที่สอง ผมเคยรับราชการใกล้ชิดกับบุคคลคนหนึ่งที่อยู่ปัจจุบันมาเป็นนักการเมือง ทราบดีว่าบุคคลผู้นั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า สภาปฏิวัติหรือที่ประชาชนทั่วไปเรียกว่า สภาจ๊ก ผมได้เคยเสนอแนะหลายครั้งว่าให้ถอนตัวออกมาจากบุคคลกลุ่มนั้นและผมค่อนข้างแน่ใจว่า

¹⁵ “บันทึกการเมืองไทย 2535,” สถานการณ์ (ฉบับพิเศษ) : 215.

¹⁶ รายงานการประชุมร่วมกันของรัฐสภาครั้งที่ 2 / 2535 (7 พฤษภาคม 2535) : 3.

ระบอบประชาธิปไตยที่บุคคลผู้นั้น ใฝ่ฝันคือการขึ้นสู่อำนาจในระบอบประชาธิปไตยแบบสภาเปรซิเดียม ในขณะที่กลุ่มที่ดำเนินการก่อความไม่สงบอยู่นอกสภา เพื่อสร้างความวุ่นวายเพื่อนำประเทศไปสู่ระบอบสภาเปรซิเดียมส่วนหนึ่งก็คือบุคคลกลุ่มนี้

ประการที่สาม ผมได้รับการร้องขอจากพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก ให้มารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพื่อป้องกันและรักษาไว้ซึ่งศาสนาพุทธที่กำลังถูกบุคคลกลุ่มหนึ่งก่อตั้งศาสนาขึ้นมาใหม่

ประการที่สี่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายท่าน ได้เรียนให้ท่านประธานรัฐสภาทราบแล้วว่าการเลือกตั้งที่ผ่านมา นั้น ได้มีการใช้เงินกันมากกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา ในฐานะคนกลางที่เป็นนายกรัฐมนตรี คงจะอยู่ในฐานะที่ควบคุมดูแลการทุจริตคอร์รัปชัน ได้ดีที่สุด

จากคำกล่าวข้างต้นของพลเอกสุจินดา คราประยูร ได้แสดงให้เห็นได้ชัดว่าพลเอกสุจินดาฯ มีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

การคัดค้านจากพรรคการเมืองฝ่ายค้าน กลุ่มพลังสังคมนิยมและความรุนแรงทางการเมืองเดือนพฤษภาคม 2535

การดำเนินการต่อต้านการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร นั้นเกิดขึ้นทั้งในและนอกสภา การคัดค้านต่อต้านในสภาเริ่มตั้งแต่วันแรกของการเปิดสมัยประชุมรัฐสภาโดยมีการแถลงนโยบายการบริหารประเทศของรัฐบาลต่อที่ประชุมของทั้งสองสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้านทั้ง 4 พรรคได้ลุกออกจากที่ประชุมเป็นการประท้วงในระหว่างที่พลเอกสุจินดาฯแถลงนโยบายเมื่อแถลงจบก็ทยอยกลับเข้าที่ประชุมรัฐสภาและผู้นำสำคัญของพรรคฝ่ายค้านได้เรียงคิวอภิปรายโจมตีการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดาฯอย่างดุเดือด ในขณะเดียวกันที่บริเวณหน้ารัฐสภา ก็มีการชุมนุมประท้วงของประชาชนจำนวนมากหลายหมื่นคน ในวันที่สองของการแถลงนโยบายพลเอกสุจินดาฯได้ตอบโต้พรรคฝ่ายค้าน ว่ามีหัวหน้าพรรคฝ่ายค้านบางพรรค ต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองเป็นแบบ “สภาเปรซิเดียม” ซึ่งเป็นที่เข้าใจว่าหมายถึงพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่และบางคนกำลังก่อตั้ง “ลัทธิศาสนาใหม่” ซึ่งหมายถึงพลตรีจำลอง ศรีเมือง หัวหน้าพรรคพลังธรรม ตนเองจึงจำเป็นต้องเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สร้างความไม่พอใจให้กับสมาชิกพรรคฝ่ายค้านและประชาชนทั่วไป การชุมนุมจึงทวีความเข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ

การดำเนินการคัดค้านของพรรคการเมืองฝ่ายค้านนอกสภาซึ่งประกอบด้วย 4 พรรคการเมือง คือ พรรคความหวังใหม่ , พรรคประชาธิปัตย์ , พรรคพลังธรรมและพรรคเอกภาพ ได้ออกแถลงการณ์คัดค้านนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยในวันที่ 20 เมษายน 2535 สีพรรคฝ่ายค้านดังกล่าวได้ร่วมกับคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) และสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย

(सनท.) จัดปราศรัยใหญ่ที่ลานพระบรมรูปทรงม้า โจมตีพลเอกสุจินดาอย่างหนักโดยมีประชาชนเข้าร่วมฟังการปราศรัยเกือบหนึ่งแสนคน และในวันที่ 23 เมษายน 2535 พรรคร่วมฝ่ายค้านได้ร่วมกันยื่นขอแก้ไขรัฐธรรมนูญ 4 ประเด็นดังนี้¹⁷

1. ประธานรัฐสภาจากประธานสภาผู้แทนราษฎร
2. ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในสมัยที่สองให้ยื่นกระทู้และญัตติได้
3. ลดอำนาจวุฒิสมาชิกให้เหลือเฉพาะกลั่นกรองกฎหมาย
4. นายกรัฐมนตรีต้องมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2535 พรรคร่วมฝ่ายค้าน กรป. สนท. ได้จัดปราศรัยใหญ่ขึ้นอีกครั้งที่บริเวณท้องสนามหลวง ปรากฏว่ามีประชาชนเข้าร่วมชุมนุมฟังการปราศรัยเต็มท้องสนามหลวง โดยมีประเด็นหลักในการอภิปรายให้พลเอกสุจินดา คราประยูร ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และในวันนั้นพลตรีจำลอง ศรีเมือง หัวหน้าพรรคพลังธรรมได้ประกาศอดอาหารประท้วงโดยดื่มน้ำเพียงอย่างเดียว พร้อมกับเขียนจดหมายลาตายภายใน 7 วัน¹⁸ หลังการอภิปรายพลตรีจำลองฯ ได้เดินทางมาร่วมอดอาหารกับเรืออากาศตรีฉลาด วรฉัตร ที่หน้ารัฐสภา การอดอาหารของพลตรีจำลองฯผนวกกับการตอบโต้พรรคฝ่ายค้านในวันแถลงนโยบายรัฐบาลของพลเอกสุจินดาที่กล่าวโจมตีสหภาพแรงงานที่เกี่ยวข้อกับ “สหภาพซีเมนต์” และการก่อตั้ง “ลัทธิศาสนาใหม่” ได้เพิ่มความเข้มข้นในการต่อต้านพลเอกสุจินดาฯ อย่างจริงจัง และลุกลามขยายไปทั่วเกือบทุกจังหวัดของประเทศ ในวันที่ 7 พฤษภาคม 2535 พลเอกอิสทรงษ์ หนูหนักดี ในฐานะผู้อำนวยการกองกำลังรักษาพระนครได้ขออนุมัติใช้แผนไพรีพิณาศ/33 เพื่อควบคุมและสลายกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงต่อพลอากาศเอกเกษร โจรจินดี ซึ่งเท่ากับเป็นการสั่งให้กำลังทหารเข้าแก้ปัญหา¹⁹

การชุมนุมประท้วงพลเอกสุจินดา คราประยูร ของกลุ่มผู้ประท้วงยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ในวันที่ 9 พฤษภาคม 2535 พลตรีจำลอง ศรีเมือง ประกาศเลิกอดอาหาร

¹⁷ ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์, “ลำดับเหตุการณ์จากการเลือกตั้ง 22 มีนาคม 2535 ถึง “พฤษภาทมิฬ” 2535, ใน บันทึกเหยี่ยวข่าว (กรุงเทพมหานคร : สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, 2535), หน้า 199.

¹⁸ วุฒิชชาติ ชุ่มสนิท, “1 ปี รสช.” ใน สารคดี 88 (มิถุนายน 2535) : 85-86.

¹⁹ “รายงานผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดและสำรวจความเสียหายเนื่องในการชุมนุมกันระหว่างวันที่ 17-20 พฤษภาคม 2535,” วัฏจักร (12 ตุลาคม 2535) : 12.

โดยอ้างเหตุผลเพื่อต้องการเป็นผู้นำในการชุมนุม ขณะเดียวกันนายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรได้เชิญตัวแทน 4 พรรคฝ่ายค้านและแกนนำ 5 พรรคร่วมรัฐบาลหารือกันที่รัฐสภาในเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญใน 4 ประเด็นตามที่กลุ่มพรรคฝ่ายค้านเรียกร้องเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้น และต่อมานายอาทิตย์ฯ ได้แถลงทางสถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยถึงผลการประชุมของตัวแทนจากพรรคการเมืองที่มีมติตกลงให้แก้ไขรัฐธรรมนูญใน 4 ประเด็นดังกล่าวและได้แจ้งด้วยว่าจะนำผลการหารือขึ้นกราบบังคมทูลให้ทรงทราบด้วย และนายอาทิตย์ฯ ให้สัญญาว่าจะนำผลการตกลงเข้าที่ประชุมสภาในวันที่ 18 พฤษภาคม 2535

การประชุมของกลุ่มผู้ประท้วงในช่วงแรกได้สลายลงชั่วคราวหลังจากที่นายอาทิตย์ฯ ได้แถลงว่าพรรคการเมืองต่าง ๆ ทั้งพรรคฝ่ายค้านและพรรคร่วมรัฐบาล พร้อมทั้งจะแก้ไขรัฐธรรมนูญที่เป็นปัญหาอยู่ในขณะนั้นรวมทั้งประเด็นสำคัญที่หลายฝ่ายเรียกร้อง ให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง ทำให้กลุ่มผู้ชุมนุมสลายการประชุมชั่วคราว แต่ต่อมา 5 พรรคร่วมรัฐบาลมีท่าทีเปลี่ยนไปโดยนายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคกิจสังคมบอกว่าการประชุมเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2535 นั้นไม่ใช่มติของพรรค ต้องนำเข้าที่ประชุมพรรคก่อน ส่วนนายบรรหาร ศิลปอาชา เลขาธิการพรรคชาติไทย ได้กล่าวว่านายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรกระทำโดยพลการ นอกจากนี้ทั้ง 5 พรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลยังมีท่าทีที่จะถ่วงเวลาการแก้ไขรัฐธรรมนูญออกไป โดยบอกว่าต้องไปปรึกษากับสมาชิกในพรรคก่อนไม่สามารถยื่นหนังสือได้ทันในวันที่ 15 พฤษภาคม 2535 ทำให้สถานการณ์การเมืองในช่วงดังกล่าวกลับมามีความตึงเครียดอีกครั้งหนึ่งเพราะพรรคฝ่ายค้านและกลุ่มเรียกร้องประชาธิปไตยมองว่าพรรคร่วมรัฐบาลมีมติพลักการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ในช่วงนี้กลุ่มที่ต่อต้านพลเอกสุจินดาฯ ได้รวมตัวกันในนาม “สมาพันธ์ประชาธิปไตย” นำโดยนายแพทย์สันต์ ทัศนรัตน์ ได้เรียกร้องให้ประชาชนไปชุมนุมที่ท้องสนามหลวงในวันที่ 17 พฤษภาคม 2535 เพื่อฟังคำตอบจากรัฐบาล ปรากฏว่ามีประชาชนเข้าร่วมชุมนุมมากเป็นประวัติการณ์ประมาณ 4-5 แสนคนได้มีการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบริเวณสะพานผ่านฟ้าลีลาศ และเหตุการณ์ได้ลุกลามไปสู่ความรุนแรงเมื่อมีฝูงชนกลุ่มหนึ่งบุกเข้าเผาสถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้ง

มีการใช้กำลังทหารและตำรวจจากฝ่ายรัฐบาลเข้าสลายกลุ่มประชาชนที่มาชุมนุมบริเวณถนนราชดำเนินสามารถจับกุมพลตรีจำลอง ศรีเมือง ผู้นำสำคัญในการชุมนุมเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2535 และรัฐบาลได้ออกประกาศจับแกนนำสำคัญในการชุมนุมจำนวน 6 คนคือ นายแพทย์สันต์ ทัศนรัตน์ , นายสมศักดิ์ โกศัยสุข , นายปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล , นางประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ ,

นางสาวจิตรราตี วรรณิตร และนายวีระ มุกสิกพงษ์²⁰ อย่างไรก็ตามสถานการณ์ก็ไม่ได้คลี่คลายลง กลุ่มผู้ชุมนุมที่สลายตัวไปได้ก็กลับมาปักหลักชุมนุมประท้วงขึ้นใหม่ หน้ากรมประชาสัมพันธ์ โรงแรมรัตนโกสินทร์ และสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลจำนวนหลายหมื่นคน ในช่วงค่าความรุนแรงได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ กลุ่มผู้ชุมนุมได้ยึดรถเมล์ขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานครมาจอดเป็นแนวประจันหน้ากับทหาร มีลวดหนามกั้นเป็น แนวยาว เริ่มมีการปะทะกันระหว่างสองฝ่ายเมื่อเวลาประมาณ 21.00 น. โดยกลุ่มผู้ชุมนุมบางกลุ่มได้ยึดรถส่งเสบียงและน้ำของฝ่ายทหารและทำการเผาทิ้ง มีการเผาทำลายกรมประชาสัมพันธ์ กรมสรรพากร ในขณะที่เดียวกันมีกลุ่มรถ จักรยานยนต์หลายร้อยคันออกเคลื่อนไหวเผาทำลายป้อมตำรวจ สัญญาณไฟจราจรตามจุดต่าง ๆ ทั่วกรุงเทพมหานคร ในขณะที่ฝ่ายทหารของรัฐบาลได้ใช้อาวุธปืนยิงเข้าใส่กลุ่มผู้ชุมนุมทำให้มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก

สถานการณ์ของความรุนแรงยังคงเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ กลุ่มผู้ชุมนุมส่วนใหญ่ก็ยังคงไม่ถอยหนียังคงปักหลักอยู่บริเวณด้านหน้าและภายใน โรงแรมรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งเวลาประมาณ 03.00 น. ของวันที่ 19 พฤษภาคม 2535 กำลังทหารได้เข้าสลายการชุมนุมบุกเข้ายึด โรงแรมรัตนโกสินทร์ด้วยความรุนแรงไม่ละเว้นแม้แต่แพทย์ และพยาบาลที่กำลังรักษาผู้บาดเจ็บและจับกุมกลุ่มผู้ชุมนุมนับพันคน

อย่างไรก็ตามสถานการณ์ในกรุงเทพฯ ยังคงตึงเครียด มีการชุมนุมของประชาชนเป็นกลุ่มย่อย ๆ ทั่วไปตามท้องถนนสำคัญเช่น ถนนราชดำเนิน ถนนเยาวราชและที่บริเวณหน้ามหาวิทยาลัยรามคำแหง ในขณะเดียวกันประชาชนทั่วไปเกือบทุกจังหวัดของประเทศ สถาบันการศึกษา อธิการบดีมหาวิทยาลัยของรัฐ 19 แห่งทั่วประเทศ คณะแพทย์ในจังหวัดต่าง ๆ ได้ออกมาเรียกร้องให้พลเอกสุจินดา คราประยูร ลาออกจากนายกรัฐมนตรีและยุติการเข้มงวดประชาชน ในขณะที่องค์กรสิทธิมนุษยชนต่างประเทศเช่น อเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย ได้ออกแถลงการณ์ประณามการกระทำของรัฐบาลไทยอย่างรุนแรง

ในวันที่ 20 พฤษภาคม 2535 เวลา 20.10 น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ องคมนตรีและรัฐบุรุษ อัญเชิญกระแสดพระราชดำรัสให้พลเอกสุจินดา คราประยูร และพลตรีจำลอง ศรีเมือง เข้าเฝ้าและมีกระแสดพระราชดำรัสให้หันหน้าเข้าหากันเพื่อยุติความรุนแรงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จากนั้นเวลา 24.00 น. สถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยได้แพร่ภาพการจากนั้นพลเอกสุจินดาฯ และพลตรีจำลองฯ ร่วมกันแถลงว่าจะมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ

²⁰ ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์, ลำดับเหตุการณ์จากการเลือกตั้ง 22 มีนาคม 2535 ถึง “พฤษภาคมปีพ” 2535, ใน บันทึกเหยี่ยวข่าว, หน้า 205.

วันที่ 21 พฤษภาคม 2535 สภาการณต่าง ๆ เริ่มผ่อนคลายลง กลุ่มผู้ชุมนุมหน้ามหาวิทยาลัยรามคำแหงได้ประกาศสลายการชุมนุม กลุ่มผู้ชุมนุมที่ถูกจับกุมประมาณ 3,000 คนถูกปล่อยตัวและในวันที่ 24 พฤษภาคม 2535 พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้ออกแถลงการณ์ทางโทรทัศน์ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นอันสิ้นสุดรัฐบาลที่มีอายุ 48 วัน ต่อมาในวันที่ 25 พฤษภาคม 2535 มีการประชุมรัฐสภาเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ ปรากฏว่ารัฐสภามีมติอย่างท่วมท้นให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญใน 4 ประเด็นที่มีการเรียกร้องกัน ผ่านวาระที่ 1 วาระที่ 2 และผ่านวาระที่ 3 ในวันที่ 10 มิถุนายน 2535

กล่าวโดยสรุป สภาพการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายหลังจากการยึดอำนาจของคณะทหารเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 และดำเนินเรื่อยมาเป็นระยะ ๆ ค่อย ๆ เพิ่มความเข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ ตามเงื่อนไขของปัจจัยแวดล้อมและระยะเวลาในขณะนั้น จนกลายเป็นการเผชิญหน้าระหว่างคู่ขัดแย้งเกิดเป็นความรุนแรงทางการเมืองขึ้นในท้ายที่สุด มีสาเหตุสำคัญคือ ความพยายามสืบทอดอำนาจทางการเมืองของคณะทหาร ที่เรียกกลุ่มของตนเองว่าสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (สภา รสช.) เห็นได้จากความพยายามในการสืบทอดอำนาจโดยผ่านทางบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2534 ที่ยกร่างโดยบุคคลที่สมาชิกสภา รสช. เป็นผู้แต่งตั้งซึ่งมีบทเฉพาะกาลให้อำนาจประธานสภา รสช. ในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้ระบุไว้ว่าจำเป็นต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือแม้กระทั่งการให้อำนาจวุฒิสภาซึ่งมาจากการแต่งตั้งของประธานสภา รสช. มีอำนาจเท่าเทียมหรือใกล้เคียงกับอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งได้รับการขนานนามจากหลายฝ่ายว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับหมกเม็ดเผด็จการ สภาพการณ์เช่นนี้ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมการเมืองไทยระหว่างฝ่ายทหารผู้กุมอำนาจทางการเมืองและกลุ่มผู้สนับสนุนกับฝ่ายต่อต้านการสืบทอดอำนาจของคณะทหารดังกล่าว และความขัดแย้ง ต่าง ๆ เหล่านี้ได้สั่งสมเพิ่มพูนเมื่อพลเอกสุจินดา คราประยูร แคนนำสำคัญของสภา รสช. เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีภายหลังการเลือกตั้งทั่วไป 22 มีนาคม 2535 ซึ่งก่อนหน้านี้ได้ประกาศต่อสาธารณชนหลายต่อหลายครั้งว่าจะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ระดับของความขัดแย้งได้เพิ่มความเข้มข้นขึ้นจนกลายเป็นความรุนแรงทางการเมือง มีการสูญเสียเลือดเนื้อของประชาชนเมื่อรัฐบาลได้ตัดสินใจแก้ปัญหาการชุมนุมประท้วงของประชาชนด้วยการใช้กำลังทหารเข้าปราบปรามสลายการชุมนุมอย่างรุนแรงทำให้มีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นจำนวนมาก เป็นการใช้อำนาจทหารเข้าแก้ปัญหาทางการเมืองซึ่งเป็นแนวทางที่ไม่ถูกต้องนัก การยุติความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองในขณะนั้นเกิดขึ้นได้ เมื่อมีสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นสถาบันกันทรงคุณค่าเป็นที่เคารพของประชาชนชาวไทยทั่วไปยื่นมือเข้ามาแก้ปัญหาจนกระทั่งมีการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร และมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญอันเป็นชนวนของเหตุความขัดแย้งในท้ายที่สุด

การจัดตั้งรัฐบาลผสม ชวน หลีกภัย ภายหลังจากเลือกตั้งทั่วไป 13 กันยายน 2535

ภายหลังจากการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร ก็เป็นอันสิ้นสุดลงของคณะรัฐมนตรีจาก 5 พรรครัฐบาลผสม ตามครรลองของระบบรัฐสภา พรรคการเมืองต่างๆ ที่มีที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรจำเป็นต้องรวมตัวกันเพื่อให้ได้เสียงข้างมากเกินกึ่งหนึ่งจัดตั้งรัฐบาลขึ้นมาบริหารประเทศต่อจากรัฐบาลของพลเอกสุจินดาฯ ความเคลื่อนไหวในเรื่องดังกล่าว 5 พรรคร่วมรัฐบาลในชุดที่แล้วคือ พรรคสามัคคีธรรม พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย และพรรคราษฎร ได้รวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นที่จะเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยในวันที่ 27 พฤษภาคม 2535 นายเสนาะ เทียนทอง รองหัวหน้าพรรคชาติไทย ได้แถลงว่า 5 พรรคร่วมรัฐบาลได้หารือกันและมีมติให้เสนอชื่อ พลอากาศเอกสมบุญ ระหงษ์ หัวหน้าพรรคชาติไทยเป็นนายกรัฐมนตรีและได้ยื่นหนังสือแจ้งให้นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรทราบแล้ว และนายบรรหาร ศิลปอาชา เลขาธิการพรรคชาติไทย ได้ชี้แจงว่า 5 พรรคร่วมรัฐบาลยังมีความเหนียวแน่นในการจัดตั้งรัฐบาลส่วนพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างน้อยไม่น่าจะได้รับความชอบธรรมในการจัดตั้งรัฐบาล

ในขณะที่เดียวกันพันธมิตรพรรคฝ่ายค้านในรัฐบาลที่แล้วคือ พรรคความหวังใหม่ พรรคประชาธิปไตย พรรคพลังธรรม และพรรคเอกภาพ ก็ได้มีความเคลื่อนไหวในการจัดตั้งรัฐบาลด้วยเช่นกัน มีการประชุมตัวแทนพรรคฝ่ายค้านที่โรงแรมปรีนเซส เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2535 มีนายพิศาล มูลศาสตรสาทร เลขาธิการพรรคความหวังใหม่ พลเรือเอกศิริ ศิริรังษี รักษาการหัวหน้าพรรคพลังธรรม* นายประจวบ ไชยสาส์น รองหัวหน้าพรรคประชาธิปไตย นายชานี ศักดิ์เศรษฐ รองหัวหน้าพรรคเอกภาพ พร้อมด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคฝ่ายค้านอีก 15 คน ผลการประชุมมีมติให้ 4 พรรคฝ่ายค้านเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลและเปิดโอกาสให้หัวหน้าพรรคการเมืองอื่นร่วมจัดตั้งรัฐบาลด้วย ซึ่งก่อนหน้านี้นักกลุ่มสมาชิกแกนนำของพรรคฝ่ายค้าน อาทิเช่น นายบัญญัติ บรรทัดฐาน รองหัวหน้าพรรคประชาธิปไตย พันเอกชินวุธ สุนทรสีมะ เลขาธิการพรรคพลังธรรม นายชานี ศักดิ์เศรษฐ รองหัวหน้าพรรคเอกภาพ ได้มีความเห็นร่วมกันว่า พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ มีความเหมาะสมที่จะทำหน้าที่เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล

---

* พลเรือเอกศิริ ศิริรังษี ดำรงตำแหน่งเป็นผู้รักษาการหัวหน้าพรรคพลังธรรมภายหลังจากการลาออกจากหัวหน้าพรรคคนเก่าคือ พลตรีจำลอง ศรีเมือง ในช่วงเหตุการณ์การชุมนุมประท้วงในเดือน พฤษภาคม 2535 โดยพลตรีจำลองฯอ้างว่าเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจในการเป็นผู้นำการชุมนุม

ในด้านความเคลื่อนไหวของกลุ่มนักวิชาการ องค์การนิสิตนักศึกษา สมาพันธ์ประชาธิปไตย และประชาชนทั่วไป มีความเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ว่า 5 พรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลชุดที่แล้วขาดความชอบธรรมทางการเมืองที่จะเป็นฝ่ายดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลเนื่องจาก 195 เสียงของ 5 พรรคการเมืองดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับการสนับสนุนพลเอกสุจินดา คราประยูร ซึ่งเป็น “คนนอก” ให้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อันนำไปสู่การต่อต้านคัดค้าน อย่างรุนแรงนับตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน 2535 เป็นต้นมา ความรุนแรงของการประท้วงล่อแหลมต่อการบานปลายเป็นอย่างยิ่ง ได้มีความพยายามจากนายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ในฐานะผู้นำทางด้านนิติบัญญัติ หาทางออกด้วยการผลักดันเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญตามเนื้อหาที่ได้มีการเรียกร้องแต่ก็ได้รับการเตะถ่วงจาก 195 เสียงของพรรคร่วมรัฐบาล ยิ่งไปกว่านั้น 5 พรรคร่วมรัฐบาลในขณะนั้น ยังมีส่วนในการเสนอข่าวที่บิดเบือนโดยเฉพาะจากสื่อมวลชนทางวิทยุและโทรทัศน์ที่รัฐเป็นผู้ควบคุมอยู่ เพื่อไม่ให้ประชาชนทั่วไปในต่างจังหวัดทราบเหตุการณ์ และความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในขณะนั้น จนกระทั่งเหตุการณ์การชุมนุมประท้วงได้เพิ่มความเข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากความไม่พอใจของประชาชนในพฤติกรรมดังกล่าวของรัฐบาลอันนำไปสู่ความรุนแรงทางการเมืองในท้ายที่สุด ซึ่ง 5 พรรคร่วมรัฐบาลควรเข้ามารับผิดชอบ กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากความผิดของตน และไม่มี ความชอบธรรมที่จะเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลใหม่อีกครั้ง

แต่อย่างไรก็ตามเสียงคัดค้านจากประชาชนดังกล่าวไม่ได้สร้างความหวั่นไหวให้กับพันธมิตร 5 พรรคร่วมรัฐบาลเดิมที่ยังคงยืนยันถึงความเหนียวแน่นในการร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ โดยนายสุชาติ ตันเจริญ โฆษกพรรคสามัคคีธรรม ได้แถลงผลการหารือของตัวแทนพรรคร่วมรัฐบาลซึ่งประกอบด้วย พรรคสามัคคีธรรม พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย พรรคราษฎรและพรรคปวงชนชาวไทย อีก 1 พรรคที่ดึงเข้ามา ยืนยันที่จะจัดตั้งรัฐบาล 6 พรรค สนับสนุนพลอากาศเอกสมบุญ ระหงษ์ เป็นนายกรัฐมนตรีเหมือนเดิม ทางด้านพรรคฝ่ายค้าน พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ ได้แถลงต่อสื่อมวลชนเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2535 ว่าตนเองไม่สามารถดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลตามที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่มพรรคฝ่ายค้านด้วยกันเนื่องจากมีอุปสรรคบางประการ พรรคฝ่ายค้านทั้ง 4 พรรคจึงมีมติให้นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลต่อไป

ในที่สุดนายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรได้หาทางออกโดยการเสนอชื่อนายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 20 ของประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ 10 มิถุนายน 2535 เป็นต้นไป และได้แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีรัฐบาลนายอานันท์จำนวน 24 คนตั้งแต่วันที่ 14

มิถุนายน 2535 เป็นต้นไป โดยนายอานันท์ฯ ได้นำคณะรัฐมนตรีทั้งหมดเข้าถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ในวันที่ 15 มิถุนายน 2535²¹

นายอานันท์ฯ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในครั้งนี้เพียงชั่วคราวในระยะหนึ่งเท่านั้น โดยได้มีการหารือกับนายอาทิตย์ อุไรรัตน์ และอดีตนายกรัฐมนตรีซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นองคมนตรีและรัฐบุรุษไว้แล้วก่อนหน้าที่จะนำชื่อนายอานันท์ฯ เสนอต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยนายอานันท์ฯ มีการกึ่งเฉพาะหน้าอย่างน้อยที่สุด 3 ประการด้วยกันคือ²²

1. จัดให้มีการยุบสภาผู้แทนราษฎร
2. จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป
3. จัดการสอบสวนและสะสางหาข้อเท็จจริงกรณีเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ”

ในเวลาต่อมา นายอานันท์ฯ นายกรัฐมนตรีก็ได้ประกาศให้มีการยุบสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่วันที่ 30 มิถุนายน 2535 เป็นต้นไป และกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นในวันที่ 13 กันยายน 2535 ซึ่งจะไปแล้วการยุบสภาครั้งนี้ มิได้มีสาเหตุมาจากความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับรัฐสภา แต่ตรงกันข้ามเป็นความขัดแย้งภายในสมาชิกรัฐสภาด้วยกันเอง ในช่วงเหตุการณ์ภายหลังจากการลาออกจากราชการของนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร เพื่อให้มีการจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ สถาบันรัฐสภาได้รับแรงกดดันจากฝ่ายต่าง ๆ ให้แสวงหาทางออกทางการเมืองตามกระบวนการของระบบรัฐสภา แต่โดยข้อเท็จจริงไม่สามารถกระทำได้นี้เนื่องจากการรวมตัวกันเป็นพวกเดียวกันอย่างเหนียวแน่นของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้าน สถาบันรัฐสภาไม่สามารถสนองตอบต่อสิ่งสำคัญ 2 ประการ คือ สนองตอบต่อ “ความชอบธรรม” และสนองตอบต่อ “กฎเกณฑ์กติกาในกระบวนการทางรัฐสภา” ไปได้พร้อม ๆ กัน ฝ่ายที่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เสียงข้างมาก ถูกกล่าวหาว่าขาดความชอบธรรมในทางการเมือง ในขณะที่ฝ่ายที่ถือว่าตัวเองมีความชอบธรรมทางการเมือง ก็ไม่สามารถสร้างเสียงข้างมากในกระบวนการทางรัฐสภาได้ ในสถานการณ์เช่นนี้ นายอาทิตย์ฯ ในฐานะผู้นำของสถาบันรัฐสภา จึงหาทางออกตามกระบวนการทางรัฐสภานั้นก็คือ มุ่งแสวงหาวิธีการในการคืนอำนาจให้กับประชาชนมีโอกาสดัดสินใจทางการเมืองใหม่อีกครั้งโดยการจัดตั้งรัฐบาลรักษาการชั่วคราวโดยการดึงเอาบุคคลภายนอกที่ในอดีตได้รับการยอมรับจากประชาชนทั่วไปในการบริหารประเทศมาแล้วเพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่อย่างเป็นกลางกับทุกฝ่าย

²¹ สยามจดหมายเหตุ 17 (มิถุนายน 2535) : 622-648.

²² “ตอบคำถาม ทำไมจึงยุบสภา การบ้านของนักประชาธิปไตยเพื่อมิติใหม่ทางการเมือง,” มติชนสุดสัปดาห์ 12 (กรกฎาคม 2535) : 9.

ในช่วงการรณรงค์หาเสียงก่อนถึงวันลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ที่จะมิขึ้นในวันที่ 13 กันยายน 2535 กลุ่ม 4 พรรคฝ่ายค้านได้ประกาศจัดตั้ง “แนวร่วมประชาธิปไตย” นำโดยพรรคความหวังใหม่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคพลังธรรม และพรรคเอกภาพ เป็นพรรคการเมืองคุณภาพในปี “ประชาธิปไตย”²³

จากการพิจารณาจะเห็นได้ว่าปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าวนี้ไม่ได้เป็นเรื่องใหม่ในทางการเมืองที่พรรคการเมืองในแนวทางเดียวกันจะร่วมมือเป็นพันธมิตรในสนามเลือกตั้ง รูปแบบความร่วมมือเช่นนี้ได้เคยเกิดขึ้นมาแล้วในกลุ่ม 5 พรรคการเมืองร่วมรัฐบาลชุดที่แล้วในการเลือกตั้งครั้งหลังสุดที่ผ่านมา สำหรับการรวมตัวกันของพรรคการเมืองใน “ปีกประชาธิปไตย” ครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นครั้งแรกที่เกิดการรวมตัวกันอย่างจริงจังก่อนที่การเลือกตั้งจะมีขึ้น เป็นความพยายามที่จะให้เกิดความแน่นแฟ้นขึ้นของพรรคการเมืองที่มีแนวคิดคล้ายคลึงกันในอีกระดับหนึ่งหลังจากที่ได้แสดงบทบาทในทางการเมืองร่วมกันในการต่อสู้ในช่วงเวลากว่า 3 เดือนที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตามแม้ความพยายามในการผลักดัน “แนวร่วมประชาธิปไตย” ให้เป็นความจริงแลดูหนักแน่นเพียงใดก็ตาม แต่สภาพความเป็นจริงทางการเมืองทุกพรรคการเมืองต่างก็มุ่งหวังที่จะเอาชนะคู่แข่งชั้นเพื่อการมีที่นั่งในสภาผู้แทนฯ ให้มากที่สุด ถึงแม้ไม่สามารถเป็นพรรคแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลเพียงพรรคการเมืองเดียวแต่เพียง เพื่อให้สามารถเป็นพรรคแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคการเมืองอื่น และด้วยเหตุผลนี้เอง ที่จะเป็อุปสรรคที่สำคัญต่อความร่วมมือภายใต้ชื่อ “แนวร่วมประชาธิปไตย” ได้มีแกนนำสำคัญของพรรคฝ่ายค้านเดิมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการรวมตัวกันครั้งนี้ เช่น นายบุญชู โรจนเสถียร หัวหน้าพรรคเอกภาพเห็นว่า 4 พรรคควรจะร่วมมือกันในระยะยาวตั้งแต่ช่วงเลือกตั้งไปจนถึงการจัดตั้งรัฐบาล นายวีระ มุสิกพงศ์ รองหัวหน้าพรรคความหวังใหม่ มองว่า “แนวร่วมประชาธิปไตย” ไม่แตกต่างจากแนวร่วมแบบฟุตบอลจตุรมิตร ที่จะต้อง “เตะ” กันอย่างไม่อาจจะหลีกเลี่ยง เพียงแต่ระดับความรุนแรงอาจไม่ถึงการเอาเป็นเอาตายกัน ในขณะที่นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เห็นว่า “แนวร่วมประชาธิปไตย” ไม่ได้ผูกพันกันถึงขั้นไปไหนไปกัน เป็นแค่หลักการ กว้าง ๆ เท่านั้น นายแพทย์อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม กรรมการบริหารพรรคพลังธรรม มองว่าเป็นหลักการที่ดีที่ 4 พรรคแนวทางเดียวกันควรจะจับมือพูดจาและประสานงานในระหว่างการเลือกตั้ง²⁴

²³ “แนวร่วมประชาธิปไตย พันธมิตรลงตาแห่งปีกประชาธิปไตย,” *มติชนสุดสัปดาห์* 12 (กรกฎาคม 2535) : 15.

²⁴ เรื่องเดียวกัน.

แต่ในความเป็นจริงของสนามเลือกตั้ง ผลการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมาหลายพื้นที่หลายเขตที่มีการแข่งขันกันเองระหว่างนักการเมืองใน 4 พรรคพันธมิตรดำเนินไปอย่างเข้มข้น และแม้ความตกลงในรูปแบบ “แนวร่วมประชาธิปไตย” จะถูกนำมาใช้ในการเลือกตั้งคราวนี้ แต่สิ่งเหล่านี้ทำให้หลักประกันที่จะลดระดับความรุนแรงในการ “เอาชนะ” ในสมรภูมิเลือกตั้งได้ โดยเฉพาะสนามเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร ที่พรรคประชาธิปัตย์หมายมั่นที่จะเปิดชิงส่วนแบ่งที่นั่งจากพรรคพลังธรรมเจ้าของพื้นที่ในการเลือกตั้งคราวที่แล้วมา สนามเลือกตั้งภาคใต้ที่พรรคประชาธิปัตย์เป็นผู้ได้ที่นั่งมากที่สุดในการที่ผ่านมา 26 ที่นั่งจากทั้งหมด 45 ที่นั่ง ซึ่งทั้งพรรคพลังธรรมและพรรคความหวังใหม่ที่มีฐานคะแนนเสียงเป็นจำนวนไม่น้อยเช่นกันในพื้นที่นี้ก็พยายามที่จะเข้ายึดครองที่นั่งให้ได้ส่วนแบ่งจากพรรคประชาธิปัตย์ให้มากที่สุดอย่างไม่ต้องสงสัย ส่วนในพื้นที่ภาคอีสาน พรรคประชาธิปัตย์มีความหวังไม่น้อยที่จะได้ที่นั่งเพิ่มจากครั้งที่แล้วที่ได้มา 12 ที่นั่ง ส่วนพรรคความหวังใหม่ที่ได้ที่นั่งมากที่สุด 40 ที่นั่งในครั้งที่ผ่านมานั้นก็คงจะไม่ยอมง่าย ๆ ที่จะปล่อยให้จำนวนเก้าอี้ลดลงไปจากเดิม

ในการรณรงค์หาเสียงได้มีการกระทบกระทั่งกันระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งของแต่ละพรรคและไม่เว้นแม้กระทั่งในพรรคพันธมิตร “แนวร่วมประชาธิปไตย” และดูเหมือนว่าระดับของความเข้มข้นจะมีอยู่สูงด้วย โดยเฉพาะระหว่างพรรคประชาธิปัตย์ กับพรรคพลังธรรม ผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคประชาธิปัตย์ได้ปราศรัยหาเสียงโจมตีพลตรีจำลอง ศรีเมือง ผู้นำพรรคพลังธรรมว่าเป็นผู้นำประชาชนไปตายโดยการเคลื่อนไหวชุมนุมจากหน้ารัฐสภาไปยังท้องสนามหลวงทำให้มีการเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่ของรัฐจนมีการใช้กำลังเข้าปราบปรามผู้ชุมนุมเสียชีวิตเป็นจำนวนมากในเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ต่อมาพลตรีจำลองฯ ก็ได้ออกมาตอบโต้โดยอ้างคำพูดของนักการทูตต่างประเทศว่าพรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคการเมืองเก่าแก่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยมานานแต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ ทางด้านนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้ตอบโต้พลตรีจำลองฯ ในกรณีดังกล่าวว่า พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคเก่าต่อสู้ในระบอบประชาธิปไตย ในระยะเวลาที่ผ่านมาไม่ใช่ดำเนินการเพียง 1-2 เดือน เพราะประชาธิปไตยที่จะได้มาต้องใช้เวลาและประชาชนทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นประชาชน นิสิตนักศึกษา ได้ร่วมกันต่อสู้ไม่ใช่เป็นการต่อสู้เฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น²⁵

เห็นได้ว่าเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ได้ถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการหาเสียงของพรรคการเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะระหว่างพรรคพันธมิตรฝ่ายค้าน ได้มีการสัมภาษณ์ออกรายการทางวิทยุและโทรทัศน์ของตัวแทนแกนนำสำคัญของแต่ละพรรคการเมือง โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ และภาคใต้มีการใช้คำพูดว่ากล่าวเสียดสีกันอย่างดุเดือดระหว่างพรรคประชาธิปัตย์กับพรรคพลังธรรมโดยปรากฏว่าสมาชิก

²⁵ “ความเคลื่อนไหวทางการเมือง,” สยามจดหมายเหตุ 18 (5-11 มีนาคม 2536) : 257-258.

พรรคความหวังใหม่มีท่าทีร่วมมือกับพรรคพลังธรรมในการหาเสียงทางภาคใต้ ในเขตกรุงเทพฯ ได้มีการติดป้ายโฆษณาหาเสียงของพรรคประชาธิปัตย์เช่น “เลือกพรรคประชาธิปัตย์แล้วท่านจะไม่เสียน้ำตา” มีการออกไปปลิวโจมตีระหว่างกัน การทำลายป้ายหาเสียงของ 2 พรรคพันธมิตร จนกระทั่งในวันสุดท้ายก่อนการลงคะแนนเสียงพลตรีจำลองได้ประกาศไม่รับตำแหน่งทางการเมืองหากว่าพรรคพลังธรรมไม่สามารถเอาชนะพลังสกปรกได้

การดำเนินการทางการเมืองดังกล่าวของพรรคการเมืองฝ่ายพันธมิตร 4 พรรคได้มีพฤติกรรมที่สวนทางกับท่าทีที่พรรคพันธมิตรควรมีต่อกัน โดยเฉพาะพรรคการเมืองที่ผ่านการต่อสู้กับวิกฤตการณ์ความรุนแรงมาด้วยกันและได้มีการประกาศจัดตั้งเป็นพรรค “แนวร่วมประชาธิปไตย” ร่วมกัน แต่แต่ละพรรคการเมืองต่างก็แสวงหากลยุทธ์ในการเอาชนะคู่ต่อสู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือเป็นพรรคการเมืองเสียงข้างมากเพื่อเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล นั่นหมายความว่าโอกาสที่ผู้นำของพรรคการเมืองดังกล่าวจะได้เป็นนายกรัฐมนตรีผู้บริหารสูงสุดของประเทศก็อยู่ไม่ห่างไกล ซึ่งพลตรีจำลองฯ ผู้นำพรรคพลังธรรมได้ทิ้งไฟโบรสุดท้ายประกาศก่อนวันเลือกตั้ง 1 วันว่าจะไม่รับตำแหน่งใด ๆ หากพ่ายแพ้พลังสกปรก ในขณะที่เดียวกันพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ ก็ได้กล่าวว่าจะไม่รับตำแหน่งใด ๆ เช่นกันถ้าพรรคความหวังใหม่ไม่สามารถครองเสียงข้างมากได้

ภายหลังจากการเลือกตั้งผลปรากฏว่ามีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจาก 11 พรรคการเมืองได้รับการเลือกตั้ง มีผู้มาใช้สิทธิ 19,760,777 คน จากจำนวนผู้มีสิทธิ 31,855,156 คน คิดเป็น 62.28% เพิ่มขึ้นจากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 ซึ่งมีผู้มาใช้สิทธิ 59.28 % โดยพรรคประชาธิปัตย์ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุดจำนวน 79 ที่นั่ง อันดับ 2 พรรคชาติไทย ได้ 77 ที่นั่ง และอันดับ 3 พรรคชาติพัฒนา* ได้ 60 ที่นั่ง

---

* พรรคชาติพัฒนาเป็นพรรคการเมืองใหม่ ที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นภายหลังการลาออกของพลเอก สุจินดา คราประยูร มีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ อดีตนายกรัฐมนตรี เป็นหัวหน้าพรรค นายประจวบ ไชยสาส์น เป็นเลขาธิการพรรค สมาชิกพรรคชาติพัฒนาส่วนใหญ่เป็นอดีต ส.ส. ที่แยกตัวจากพรรคการเมืองต่าง ๆ เช่น พรรคชาติไทย พรรคสามัคคีธรรม พรรคกิจสังคม พรรคความหวังใหม่ พรรคประชาธิปัตย์ เป็นต้น

ตารางที่ 3.2
จำนวน ส.ส. ทั่วประเทศ
เลือกตั้ง 13 กันยายน 2535 (แยกพรรค แยกภาค)

อันดับ	พรรคการเมือง	กทม.	กลาง	ใต้	เหนือ	อีสาน	รวม
1	ประชาธิปไตย	9	9	36	8	17	79
2	ชาติไทย	-	38	-	18	21	77
3	ชาติพัฒนา	-	12	-	21	27	60
4	ความหวังใหม่	-	6	6	8	31	51
5	พลังธรรม	23	6	3	6	9	47
6	กิจสังคม	-	4	-	3	15	22
7	เอกภาพ	-	6	-	-	2	8
8	เสรีธรรม	-	2	-	2	4	8
9	มวลชน	1	-	-	1	2	4
10	ประชากรไทย	2	-	-	1	-	3
11	ราษฎร	-	-	-	1	-	1
	รวม	35	83	45	69	128	360

จากผลการเลือกตั้งจะเห็นได้ว่ากระแสทางการเมืองหลังเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ที่มีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนจากบรรดาสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ และกลุ่มพลังประชาธิปไตยหลายองค์กรขนานนามกลุ่ม 5 พรรครัฐบาลที่สนับสนุนพลเอกสุจินดาว่าเป็น “พรรคมาร” และเรียกกลุ่ม 4 พรรคการเมืองฝ่ายค้านที่ร่วมกันต่อสู้ ในการขับไล่พลเอกสุจินดาว่าเป็น “พรรคเทพ” มีส่วนไม่น้อยที่ทำให้กลุ่มพันธมิตร 4 พรรคฝ่ายค้านหรือพรรคการเมืองฝ่ายเทพ สามารถครองเสียงข้างมากได้รวม 185 เสียง เกินกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 5 ที่นั่ง แต่ถ้าหากพิจารณากันอย่างลึกซึ้งแล้วจะเห็นได้ว่าความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศภายหลังเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” เกิดขึ้นเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ ปริมณฑลและตามเมืองใหญ่ของแต่ละจังหวัดเท่านั้น จำนวน ส.ส. ของกลุ่ม 5 พรรคการเมืองที่ถูกขนานนามว่าเป็นพรรคมารนั้นมีการเปลี่ยนแปลงลดลงไม่มากนักและพรรคชาติไทยยังมีจำนวน ส.ส. เพิ่มขึ้นอีก 4 ที่นั่งจากการเลือกตั้งคราวที่แล้ว ทั้งนี้เนื่องจากบรรดาพรรคการเมืองเหล่านี้มีฐานคะแนนเสียงอันหนาแน่นของคนในเขตชนบทต่างจังหวัด ซึ่งประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวยังมีความเป็นอยู่ค่อนข้างดีหลังมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักยังขาดความตื่นตัวทางการเมืองประสาน

เข้ากับฐานทางเศรษฐกิจอันมั่นคงของบรรดาสมาชิกพรรคการเมืองดังกล่าว ทำให้กระแสทางการเมืองภายหลังเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ไม่ได้ช่วยให้พฤติกรรมการลงคะแนนเสียง ของประชาชนเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก จำนวนที่นั่งของพรรคประชาธิปัตย์ที่ได้เพิ่มมากขึ้นจากครั้งที่แล้วถึง 35 ที่นั่ง ส่วนใหญ่เป็นการถ่ายเทมาจากพรรคการเมืองฝ่ายพันธมิตรในเขตเลือกตั้งพื้นที่ กรุงเทพฯ ภาคใต้ และภาคอีสานจากพรรคความหวังใหม่ และพรรคพลังธรรม

ความเคลื่อนไหวทางการเมืองในการจัดตั้งรัฐบาลของพรรคการเมืองต่าง ๆ หลังทราบผลผลการเลือกตั้ง ปรากฏว่าแนวโน้มที่ 4 พรรคพันธมิตรฝ่ายค้านเดิมคือ พรรคประชาธิปัตย์ 79 เสียง พรรคความหวังใหม่ 51 เสียง พรรคพลังธรรม 47 เสียง และพรรคเอกภาพ 8 เสียง รวมกันทั้งหมด 185 เสียง มีโอกาสที่จะร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลนั้นเป็นกระแสหลักที่ได้รับการสนับสนุนจากหลาย ๆ ฝ่ายไม่ว่าจะเป็น องค์กรนิสิตนักศึกษา อาจารย์มหาวิทยาลัย ประชาชนทั่วไปและโดยเฉพาะสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ บรรยายภายหลังทราบผลการเลือกตั้ง อย่างไม่เป็นทางการในตอนดึกวันที่ 13 กันยายน 2535 ว่ากลุ่มพันธมิตรฝ่ายเทพได้รับเสียงข้างมาก เพียงพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้ สื่อมวลชนโทรทัศน์ได้พยายามติดต่อหัวหน้าพรรคและเลขาธิการพรรคการเมืองของ 4 พรรคพันธมิตรเพื่อสัมภาษณ์ให้คำยืนยันว่าจะร่วมมือกันจัดตั้งรัฐบาลเข้าบริหารประเทศตามกระแสเรียกร้องของประชาชนทั่วไปที่อยากจะเห็นพรรคการเมืองฝ่ายเทพเป็นคณะผู้บริหาร

ได้มีความพยายามที่จะจัดตั้งรัฐบาลของกลุ่มพรรคการเมืองอีกฝ่ายหนึ่งเช่นกัน โดยในค่ำของวันที่ 14 กันยายน 2535 พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ อดีตประธานสภา รสช. ได้นั่งรถมาพร้อมกับรตอ. เจริญ อยู่บำรุง หัวหน้าพรรคมวลชนเข้าไปในบ้านของพลเอกชาติชายฯ หัวหน้าพรรคชาติพัฒนา หลังจากนั้นก็มีกระแสข่าวออกมาว่า พรรคความหวังใหม่อาจถอนตัวจากพันธมิตร 4 พรรค ไปเข้าร่วมกับพรรคชาติพัฒนา พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม และพรรคมวลชน มีคะแนนเสียง 214 เสียง โดยผลักดันให้พลเอกชวลิตฯ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ เป็นนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้พิจารณาได้จากเงื่อนไขที่พลเอกสุนทรฯ และพลเอกชวลิตฯ มีความสัมพันธ์สนิทสนมกันสูงในฐานะเพื่อนรักร่วมรุ่น นายร้อยพระจุลจอมเกล้า รุ่น 1 (จปร. 1)

แต่อย่างไรก็ตามความเคลื่อนไหวดังกล่าวก็ไม่สามารถต้านกระแสหลักที่ 4 พรรคพันธมิตรจะร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลได้ หลังจากที่ถูกแกนนำสำคัญของพรรคได้แก่ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์ นายบัญญัติ บรรทัดฐาน รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ นายพิศาล มูลศาสตรสาทร เลขาธิการพรรคความหวังใหม่ นายแพทย์อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม กรรมการบริหารพรรคพลังธรรม และนายไชยยศ สะสมทรัพย์ เลขาธิการพรรคเอกภาพ ได้พบปะหารือและแถลงผลการตกลงร่วมกันว่า

ทั้ง 4 พรรคพร้อมสนับสนุนให้นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยให้ตัวแทนของแต่ละพรรคที่มาร่วมประชุมตกลงนำผลไปแจ้ง ต่อที่ประชุมพรรคทราบเพื่อดำเนินงานทางการเมืองลำดับต่อไปอันได้แก่²⁶

1. หาตัวบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎรซึ่งจะมีฐานะเป็นประธานรัฐสภา โดยตำแหน่ง โดยที่ประชุมตกลงให้เป็นเก้าอี้ของพรรคประชาธิปัตย์เป็นผู้เลือกสรรตัวบุคคลที่เหมาะสม
2. ให้ตัวแทนของพรรคร่วมรัฐบาลโดยเฉพาะพรรคพลังธรรมและพรรคความหวังใหม่ไปเจรจาติดต่อขอให้บุคคลระดับหัวหน้าพรรคได้เข้าร่วมรัฐบาลด้วย
3. ทาบทามพรรคการเมืองอีก 1 พรรค เพื่อเข้าร่วมรัฐบาล โดยพรรคที่คาดว่าจะเข้ามาอันดับแรกได้แก่ พรรคชาติพัฒนา ซึ่งจะทำให้จำนวน ส.ส. ของพรรครัฐบาลมีถึง 245 ที่นั่ง พรรคอันดับถัดมาได้แก่พรรคเสรีธรรม ทำให้ ส.ส. ของพรรครัฐบาลมีเสียงรวม 193 เสียง พรรคต่อมาคือพรรคกิจสังคม ทำให้มีจำนวน ส.ส. พรรคร่วมรัฐบาลรวม 207 ที่นั่ง โดยที่พรรคพันธมิตรยังยืนยันเงื่อนไขเดิมคือ ไม่ยอมรับอดีตรัฐมนตรีที่ถูกยึดทรัพย์เข้าร่วมรัฐบาล

เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวดังกล่าว นายบัญญัติ บรรทัดฐาน รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ได้กล่าวไว้ว่า “การผสมกันคราวนี้จะไม่มีการผลึกโผ เพราะทุกพรรคมีบทเรียนจากการดำเนินการทางการเมืองที่ทวนกระแสประชาชนมาแล้ว จึงไม่อยากให้เกิดขึ้นอีกยืนยันว่าพรรคร่วมฝ่ายค้านเดิมจะตั้งรัฐบาล โดยไม่มีพรรคใดพรรคหนึ่งแตกออกไปร่วมกับพรรคฝ่ายตรงข้าม”²⁷ จากคำกล่าวของนายบัญญัติฯ เห็นได้ว่าพรรคประชาธิปัตย์มีความมั่นใจว่าพรรคสามารถเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคพันธมิตรเดิมได้และคงไม่มีพรรคใดในกลุ่มพันธมิตรกล้าที่จะดำเนินการทางการเมืองทวนกระแสความรู้สึกของประชาชนในขณะนั้นที่ต้องการให้พรรคพันธมิตรฝ่ายค้านเดิมร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลฟื้นฟูบูรณชาติภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงในเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมา

ในการทาบทามพรรคที่ 5 เข้าร่วมรัฐบาลผสม พรรคที่ได้รับการพิจารณาเป็นอันดับแรกคือพรรคชาติพัฒนา 60 ที่นั่งซึ่งทำให้รัฐบาลมีความมั่นใจในความมั่นคงด้านเสถียรภาพสูงเพราะจะมีที่นั่งรวมทั้งสิ้น 245 ที่นั่งเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนผู้แทนทั้งหมด 65 ที่นั่ง และนายประจวบ ไชยสาส์น เลขาธิการพรรคชาติพัฒนาก็เคยเป็นอดีตรองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์มาก่อน พรรคชาติพัฒนาเองก็เป็นพรรคใหม่ที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นมาถึงแม้จะมีองค์ประกอบจากอดีต ส.ส. หลายพรรครวมทั้งจากกลุ่มพรรคการเมืองที่เคยสนับสนุนพลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรีมาแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถ

²⁶ “4 พันมิตร-ใครจะเล่นบทโมรา,” มติชนสุดสัปดาห์ 12 (กันยายน 2535) : 12.

²⁷ เรื่องเดียวกัน.

กล่าวได้อย่างชัดเจนว่าเป็นพรรคฝ่ายมาร แต่หลังจากการปรึกษาหารือกันระหว่างแกนนำกลุ่มพันธมิตร 4 พรรคแล้วเห็นว่า 60 ที่นั่งของพรรคชาติพัฒนาจะทำให้รัฐบาลมีความมั่นคงในแง่ของเสียงสนับสนุนรัฐบาล แต่ก็ทำให้จำนวนโควตาตำแหน่งรัฐมนตรีของแต่ละพรรคต้องลดจำนวนลงมากโดยเฉพาะพรรคความหวังใหม่และพรรคพลังธรรมซึ่งอาจมีปัญหาในการจัดสรรตำแหน่งได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวพรรคชาติพัฒนาจึงไม่ได้รับการพิจารณาให้เข้าร่วมรัฐบาล

พรรคเสรีธรรม²⁸ เป็นพรรคการเมืองที่ได้รับการพิจารณาในลำดับต่อมา หัวหน้าพรรคการเมืองของพรรคนี้ได้รับการยอมรับจากประชาชนทั่วไปว่า เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญทางการเมืองในการตัดสินใจเสนอชื่อ นายอานันท์ ปันยารชุน กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งแทนที่จะเสนอชื่อ พลอากาศเอกสมบุญ ระหงษ์ หัวหน้าพรรคของกลุ่มพันธมิตร 5 พรรคที่นายอาทิตย์ฯเองเป็นสมาชิกอยู่ ด้วย แต่ท้ายที่สุดแล้วด้วยเหตุผลที่ว่าพรรคเสรีธรรมมีจำนวนที่นั่งเพียงแค่ 8 ที่นั่งทำให้ 4 พรรคพันธมิตรที่ร่วมจัดตั้งรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ไม่มีความมั่นใจในเสียงสนับสนุนรัฐบาลที่รวมแล้วมีเพียง 193 เสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนผู้แทนทั้งหมดเพียง 13 เสียง

ในท้ายที่สุด 22 เสียงของพรรคกิจสังคมก็ได้รับการพิจารณาเข้าเป็นพรรคการเมืองที่ 5 ของรัฐบาลผสมชุดนี้เนื่องจากพรรคพันธมิตรแกนนำ 4 พรรคเห็นว่าจำนวนที่นั่งของพรรคกิจสังคมนั้นมีความเหมาะสมทั้งในด้านความมั่นคงในเสียงสนับสนุนรัฐบาลซึ่งรวมแล้วมี 207 เสียงและด้านการจัดสรรโควตาตำแหน่งรัฐมนตรีของแต่ละพรรคการเมือง ถึงแม้ว่าพรรคกิจสังคมจะถูกมองว่าเป็นพรรคการเมืองหนึ่งที่สนับสนุนพลเอกสุจินดาฯเป็นนายกรัฐมนตรีจึงถูกขนานนามภายหลังเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ ว่าเป็น “พรรคมาร” และนายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคเองก็เองก็เป็นบุคคลหนึ่งที่ถูกคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินประกาศยึดทรัพย์ แต่ 4 พรรคพันธมิตรก็พยายามลดคำครหาในประเด็นดังกล่าวด้วยการตั้งเงื่อนไขในการร่วมรัฐบาลของพรรคกิจสังคมครั้งนี้ว่าจะไม่ยอมรับให้บุคคลที่ถูกคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินประกาศยึดทรัพย์เป็นรัฐมนตรีและไม่ยอมรับให้นายปิยะนัฐ วัชรภรณ์ โฆษกพรรคกิจสังคมซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทติดลบ ในสายตาประชาชนทั่วไปสมัยเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลพลเอกสุจินดาฯเป็น รัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนี้ด้วย

รัฐบาลผสม 5 พรรคอันประกอบด้วย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ พรรคพลังธรรม พรรคเอกภาพและพรรคกิจสังคม มีเสียงรวม 207 เสียง สนับสนุนนายชวน หลีกภัย หัวหน้า

²⁸ พรรคเสรีธรรมเป็นพรรคการเมืองที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นใหม่เช่นเดียวกับพรรคชาติพัฒนา มีนายอาทิตย์ อุไรรัตน์ อดีตประธานสภาผู้แทนราษฎรในรัฐบาลชุดที่แล้วเป็นหัวหน้าพรรค นายปรีดี หิรัญพฤกษ์ เป็นเลขาธิการพรรค.

พรรคประชาธิปัตย์เป็นนายกรัฐมนตรี โดยในวันที่ 22 กันยายน 2535 ผลการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเลือกประธานสภาผู้แทนราษฎรปรากฏว่านายมารุต นุนนาค รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ได้รับการเลือกให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว มีนายวันมูหะมัด นอร์มะทา จากพรรคความหวังใหม่เป็นรองประธานคนที่ 1 นายถวิล ไพรสมณ์ พรรคพลังธรรมเป็นรองประธานคนที่ 2 โดยไม่มีการเสนอชื่อนักลจากสมาชิกพรรคฝ่ายค้านเข้ารับการแข่งขันและในวันที่ 23 กันยายน 2535 นายมารุต นุนนาค ประธานสภาผู้แทนราษฎรก็ได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลเสนอชื่อนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 20 ของประเทศไทยและได้รับการโปรดเกล้าฯแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีในวันเดียวกัน

ในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลผสม 5 พรรคภายหลังจากนายชวน หลีกภัย ได้รับการโปรดเกล้าฯแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี ปรากฏว่าประสบปัญหาอยู่ไม่น้อยโดยเฉพาะการตัดสินใจของ พลตรีจำลอง ศรีเมือง ผู้นำพรรคพลังธรรมว่าจะเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนี้หรือไม่ ในขณะที่มีข้อเรียกร้องต่อหัวหน้าพรรคร่วมรัฐบาล ให้เสียสละเข้ารับตำแหน่งทางการเมืองเพื่อที่จะแสดงความมีเอกภาพเพื่อเสริมสร้างเสถียรภาพให้กับรัฐบาล โดยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ประกาศพร้อมที่จะทำตามข้อเสนอแม้จะเคยกล่าวไว้ว่าจะไม่รับตำแหน่งทางการเมืองหากพรรคไม่ได้กุมคะแนนเสียงข้างมากอย่างเด็ดขาด ส่วนนายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคกิจสังคมหากไม่คิดขัดที่ถูกประกาศยึดทรัพย์ก็คงพร้อมอย่างเต็มที่ที่จะเข้ารับตำแหน่ง ตรงกันข้ามสำหรับพลตรีจำลองฯผู้นำพรรคพลังธรรมซึ่งเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในพรรคพลังธรรมเสมือนเป็นหัวหน้าพรรคกลับไม่มีคำตอบอย่างแน่ชัดในเรื่องนี้

กระแสเรียกร้องที่ต้องการให้หัวหน้าพรรคยอมรับตำแหน่งทางการเมืองนั้นมีเป้าหมายใหญ่ ๆ 2 ประการสำคัญคือ²⁹

ประการที่หนึ่ง เพื่อแสดงสปิริตในการร่วมรัฐบาลว่าจะช่วยเหลือกันบริหารประเทศ

ประการที่สอง เพื่อเสริมสร้างเอกภาพและความมั่นคงในการประสานและร่วมมือกันเพราะหากว่าหัวหน้าพรรคหรือนักลสำคัญในพรรคไม่มีตำแหน่งสำคัญในคณะรัฐมนตรีแล้วการประสานงานก็อาจจะไม่ราบรื่น

เป็นความจริงที่พลตรีจำลองฯเคยลั่นวาจาอันเหมือนกับกลยุทธ์ไม้เด็ดก่อนวันเลือกตั้งเพียง 1 วันว่าหากพรรคพลังธรรมไม่สามารถเอาชนะพลังสภปรกได้ในสนามเลือกตั้งก็จะวางมือไม่รับตำแหน่งทางการเมืองแต่จะหันไปทำหน้าที่ให้การศึกษาทางการเมืองแก่เยาวชนแทน ความหมายแห่งคำพูดนี้ก็คือหากว่าพรรคพลังธรรมไม่ได้รับเลือกตั้งด้วยจำนวนที่นั่งสูงกว่าพรรคการเมืองอื่นหากจำเป็นต้องไปร่วม

²⁹“ปัญหาการจัดตั้งรัฐบาล,” แนวหน้า (25 กันยายน 2535) : 10.

ในรัฐบาลผสม พลตรีจำลองฯ ก็จะไม่ยอมรับตำแหน่งใด ๆ ซึ่งคำพูดในทำนองนี้พลเอกชวลิตฯ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ก็เคยพูดไว้เช่นกัน แต่การที่พลเอกชวลิตฯยินยอมรับตำแหน่งในทางการเมืองกับรัฐบาลชุดนี้ในสภาวะการณ์ของความต้องการ ความสมานฉันท์ภายในหมู่พรรคพันธมิตร ภายหลังเหตุการณ์ความแตกแยกทางความคิดอย่างรุนแรงที่ผ่านมาได้รับการมองว่าเป็นความเสียสละของพลเอกชวลิตฯมากกว่าความมุ่งหวังที่จะได้เป็นใหญ่เป็นโต ในขณะที่พฤติกรรมการณ์ไม่ยอม “เสียสัตย์” ของพลตรีจำลองฯกลับถูกมองว่าสนองค้นหาเฉพาะส่วนตัวโดยไม่สนองต่อความต้องการของ

ประชาชนถือเอาตัวเองเป็นใหญ่ไม่ยอมรับความคิดเห็นของบุคคลอื่น³⁰ ในขณะที่นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ในฐานะนายกรัฐมนตรีมีความเห็นต่อเรื่องดังกล่าวว่าเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละพรรคไม่สามารถไปบังคับให้ใครมารับตำแหน่งได้เป็นอำนาจและการตัดสินใจของพรรคการเมืองนั้น

ปัญหาประการต่อมาในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลผสม 5 พรรคก็คือการจัดสรรโควตาตำแหน่งรัฐมนตรีในแต่ละกระทรวงของพรรคร่วมรัฐบาล กระทรวงที่ใช้เวลาในการเจรจาทันทีสุดเห็นจะเป็นกระทรวงมหาดไทย ที่พรรคแกนนำอย่างประชาธิปัตย์ต้องของงไว้ก่อน เพราะกระทรวงมหาดไทยเป็นกระทรวงที่เปรียบเสมือนมือเท้าของนายกรัฐมนตรี ซึ่งธรรมเนียมปฏิบัติในอดีตก็เป็นมาอย่างนี้แต่ในขณะที่ยังมี 3 พรรคพันธมิตรคือ พรรคความหวังใหม่ พรรคพลังธรรมและพรรคเอกภาพต่างเห็นสอดคล้องกันว่าตำแหน่งนี้ควรให้พรรคความหวังใหม่เป็นผู้ดูแลและผู้ที่จะควรที่สุดก็คือพลเอกชวลิตฯ ซึ่งแหล่งข่าวที่เข้าร่วมประชุมเจรจาระหว่าง 4 พรรคการเมืองคือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ พรรคพลังธรรมและพรรคเอกภาพในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีครั้งนี้ได้เปิดเผยในรายงานพิเศษของวารสารมติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 2 ตุลาคม 2535 เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

“ความจริงตอนเริ่มแรกคณะทำงานอยากให้ พลเอกชวลิตฯ ไปเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม แต่พลเอกชวลิตฯปฏิเสธว่า ลาออกจากตรงนี้มาแล้ว ถ้าไปนั่งอีกจะทำให้ถูกมองได้ว่าจะไปล้างแค้นอะไรกันอีกซึ่งเป็นภาพที่ไม่สวย ก็นึกกันถึงว่าแล้วคนอย่างหัวหน้าพรรคความหวังใหม่ควรจะนั่งในที่ ๆ เป็นเกียรติยศและมีศักดิ์ศรีพอสมควร ต้องใช้คำพูดนี้ ผู้ที่เป็นแกนนำของพรรคประชาธิปัตย์ก็ อึดอัดแต่ได้แย้งกันแล้วก็ต้องยอมรับสภาวะของการเจรจา และพวกเราทุกคนก็อยากให้หัวหน้าพรรคทุกคนที่ร่วมรัฐบาลมานั่งอยู่ในคณะรัฐมนตรีให้มันดูสมบูรณ์และจะได้ช่วยกันทำงานเพื่อชาติบ้านเมือง”

ถ้าการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีเป็นดังที่แหล่งข่าวได้กล่าวจริง ในประเด็นของโควตากระทรวงมหาดไทยจะเห็นได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ครั้งแรกในการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่พรรคแกนนำที่มีเสียงมากที่สุด

สุดในรัฐบาลผสมไม่ได้คุมกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นกระทรวงที่มีความสำคัญในระดับสูงสุดถ้าไม่

³⁰ เรื่องเดียวกัน.

เปรียบกับกระทรวงกลาโหมในด้านของความมั่นคงทางทหาร ซึ่งการเสียกระทรวงมหาดไทยให้กับพรรคความหวังใหม่ครั้งนี้ก็สร้างความอึดอัดเป็นอย่างยิ่ง ให้กับพรรคประชาธิปัตย์แต่ก็จำเป็นต้องยอมรับสภาพที่จำเป็นต้องประคับประคองความสมานฉันท์ของพรรคพันธมิตรไม่ให้เกิดรอยร้าวภายใต้สถานการณ์ที่ถูกกดดันจากประชาชนทั่วไปที่เฝ้ามองและคอยให้กำลังใจรัฐบาลชุดนี้

แหล่งข่าวคนเดียวกันได้กล่าวถึง การจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีในโควตา ของกระทรวงสาธารณสุข โดยพรรคความหวังใหม่ต้องการคุมกระทรวงนี้แต่ทางพรรคประชาธิปัตย์ได้แจ้งต่อที่ประชุมว่าพรรค กิจสังคมได้ขอกระทรวงนี้กับกระทรวงยุติธรรมไว้แล้ว ขอให้ทางพรรคความหวังใหม่ไปปรับกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงานแทน ทางพรรคความหวังใหม่ โดยนายพิศาล มูลศาสตรสาทร เลขาธิการพรรคซึ่งทราบล่วงหน้าว่าตนต้องรับตำแหน่งกระทรวงนี้แน่นอนก็พยายามขอเปลี่ยนเป็นกระทรวงที่ใหญ่กว่านี้เพื่อเป็นเกียรติและศักดิ์ศรีของเลขาธิการพรรคความหวังใหม่ ซึ่งต้องใช้เวลาเจรจากันพอสมควร ในที่สุดพรรคความหวังใหม่ก็จำเป็นต้องยอมรับกระทรวงวิทยาศาสตร์

จากคำกล่าวดังกล่าวของบุคคลระดับแกนนำสำคัญ ในคณะรัฐบาลเกี่ยวกับการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี เป็นที่น่าสังเกตว่า การตัดสินใจเข้าร่วมเป็นพรรคการเมืองที่ 5 ในรัฐบาลผสมชุดนี้ของพรรคกิจสังคม น่าจะมีเงื่อนไขบางประการในการเจรจาต่อรอง การเสนอตัวของพรรคกิจสังคมเข้ารับผิดชอบกระทรวงยุติธรรมซึ่งถือว่าเป็นกระทรวงที่มีศักดิ์ศรีอยู่ในลำดับท้าย ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับกระทรวงอื่น และโดยปกติแล้วในการจัดตั้งรัฐบาลผสมหลาย ๆ ครั้งที่ผ่านมา พรรคการเมืองในพรรคร่วมรัฐบาลมักจะเลี้ยงที่จะเข้ารับผิดชอบกระทรวงยุติธรรม มีประเด็นที่น่าสังเกตบางประการเกี่ยวกับท่าที ของพรรคกิจสังคมในเรื่องดังกล่าว เนื่องจากมีคณะผู้บริหารระดับหัวหน้าพรรคการเมืองอย่างนายมนตรี พงษ์พานิช เป็นบุคคลหนึ่งที่ถูกคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) ประกาศยึดทรัพย์และต่อมา คตส. ได้โอนความรับผิดชอบในการตัดสินใจยึดทรัพย์นักการเมืองครั้งนี้ให้กับศาลฎีกาเป็นผู้พิจารณาพิพากษา มีการมองกันว่าการเข้ารับผิดชอบกระทรวงยุติธรรมของพรรคกิจสังคมในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวง น่าจะมีผลไม่น้อยในการใช้ฐานะ และบารมีของรัฐมนตรีว่าการฯ กดดันการพิจารณาพิพากษาของคณะ ผู้พิพากษาในทางที่เป็นประโยชน์กับนายมนตรีฯ ได้

ต่อมาในวันที่ 29 กันยายน 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีตามรายชื่อที่นายกรัฐมนตรีนำเสนอกราบบังคมทูลจำนวน 48 คนมีรายชื่อดังต่อไปนี้³¹

นายบัญญัติ บรรทัดฐาน เป็น รองนายกรัฐมนตรี

³¹“ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรี,” สยามจดหมายเหตุ 17 (2-8 ตุลาคม 2535) : 1093-1096.

นายอำนาจ วีรวรรณ เป็น รองนายกรัฐมนตรี
 นายบุญชู โรจนเสถียร เป็น รองนายกรัฐมนตรี
 นายสุภชัย พานิชภักดิ์ เป็น รองนายกรัฐมนตรี
 นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์ เป็น รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
 นายสาวิตรี โภธิวิท เป็น รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
 นายสุรศักดิ์ เทียมประเสริฐ เป็น รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
 พันเอกชินวุธ สุนทรสีมะ เป็น รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
 พลเอกวิจิตร สุขมาก เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
 พลตรีสมบัติ รอดโพธิ์ทอง เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
 นายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
 นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
 นายบุญชู ตรีทอง เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
 นาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
 นายสุรินทร์ พิศสุวรรณ เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
 นายนิพนธ์ พร้อมพันธ์ เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 นายสุเทพ เทือกสุบรรณ เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 นายสวัสดิ์ สืบสายพรหม เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 นายถวิล จันท์ประสงค์ เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 พันเอกวินัย สมพงษ์ เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
 นายจรัส พัวช่วย เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
 นายไสว พัฒโน เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
 นายทวี ไกรคุปต์ เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
 นายสมศักดิ์ เทพสุทิน เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
 นายอุทัย พิมพ์ใจชน เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
 นายไชยยศ สะสมทรัพย์ เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
 นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์ เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
 นายไพฑูรย์ แก้วทอง เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
 พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
 นายเด่น โต๊ะมีนา เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
 นายสุทัศน์ เงินหมื่น เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
 นายชานี ศักดิ์เศรษฐ เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
 นายเชาว์วัจน์ สุดลาภา เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

นายสุวิทย์ คุณกิตติ เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
 นายพิศาล มุลศาสตราทร เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีฯ
 นายปรีชา มุสิกกุล เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีฯ
 นายสัมพันธ์ ทองสมัคร เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 นายปราโมทย์ สุขุม เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 นายสังข์ทอง ศรีธเรศ เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 นายอดิศร เพียงเกษ เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 นายบุญพันธ์ แคว้นณะ เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
 นายรักเกียรติ สุขธนะ เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
 นายเอนก ทับสุวรรณ เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
 นายแพทย์อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
 พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
 นายพรเทพ เตชะไพบูลย์ เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
 นายเกียรติชัย ชัยเชาวรัตน์ เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
 นายสุเทพ อัดถากร เป็น รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 29 กันยายน พุทธศักราช 2535

จากความเคลื่อนไหวในการจัดตั้งรัฐบาลผสม 5 พรรคเสร็จสิ้นลงได้สะท้อนให้เห็นถึง

อุปสรรคและปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการดังกล่าว แต่ในที่สุดทุกฝ่ายก็สามารถตกลงประนีประนอม
 กันจนจัดตั้งรัฐบาลผสมภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรี ชวน หลีกภัย เป็นผลสำเร็จ แต่อย่างไรก็ตาม
 หลายฝ่ายได้วิพากษ์วิจารณ์และตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลชุดนี้ถึงแนวโน้มของปัญหาความขัด
 แย้งที่อาจเกิดขึ้นในรัฐบาลผสมชุดนี้ในอนาคตได้ นายกร ทักษิณีย์ รองหัวหน้าพรรคชาติพัฒนากล่าวว่า
 “จุดเริ่มต้นการจัดตั้งรัฐบาลนี้เกิดขึ้นอย่างกระท่อนกระแท่น ไปถามพลเอกชวลิตและพลตรีจำลองเลยว่
 อยากรับลูกน้องนายชวน อยากรับรัฐมนตรีรับใช้นายชวนหรือเปล่า และที่มองเห็นมากที่สุดไม่มี
 ความกลมเกลียวกันระหว่าง 3 พรรคใหญ่ ประชาธิปัตย์ ความหวังใหม่ พลังธรรม อยู่ด้วยกันด้วยความ
 อึดอัดทั้งสิ้น”³² ส่วนนายประจวบ ไชยสาส์น เลขาธิการพรรคชาติพัฒนา อดีตรองหัวหน้าพรรคแกน
 นำสำคัญของพรรคประชาธิปัตย์ ได้กล่าวกับบุญเลิศ ช่างใหญ่ ในคอลัมส์สัมภาษณ์พิเศษ มติชนสุด
 สัปดาห์ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2535 ถึงปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับนายกร ทักษิณีย์ ว่า “กรณีพลตรีจำลอง

³² มติชนสุดสัปดาห์ 12 (2 ตุลาคม 2535) : 8.

ไม่เข้าร่วมเป็นรัฐมนตรี ผมถือว่าไม่ให้เกียรตินายกฯไม่ให้เกียรติพันธมิตร ถือเอาความโดดเด่นของตัวเองทำนองว่าไม่สามารถอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของคุณชนได้ อันนี้มีนางบอกเหตุตั้งแต่สมัย “พฤษภาทมิฬ” แล้ว ที่คุณชนเปิดเผยออกมาว่ามีข้อตกลงแล้วในที่ประชุมพรรคร่วมฝ่ายค้าน ตอนนั้นผมก็อยู่ด้วยแล้วก็มีหลายครั้งหลายอย่างพิสูจน์ออกมาว่าพลตรีจำลองนั้นถือตัวเองเหนือกว่าคุณชน ในแง่ของบุคคลิกภาพ ในแง่ของชื่อเสียงมวลชนอะไรก็แล้วแต่ ทั้ง 2 คนมีการแข่งขันกันในเรื่องของคุณคลิกภาพในเรื่องของความยากจน ความลำบากยากแค้นความสมณะต่าง ๆ เขาแข่งกันอยู่” และนายประจวบได้กล่าวถึงกรณีที่พลเอกชวลิตฯได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยว่าเป็นการโอนอ่อนผ่อนตามของพรรคประชาธิปัตย์ในการเจรจาจัดตั้งรัฐบาลมากเกินไป “ผมตั้งรัฐบาลมา 2-3 ครั้งแล้ว พรรคแกนนำต้องได้ 2 กระทรวงหลักคือ กระทรวงการคลัง ด้านนายกฯคุณเงินไม่ได้จะบริหารบ้านเมืองไม่ได้เสีย สองต้องคุณกระทรวงมหาดไทยซึ่งเป็นกลไกบริหารราชการส่วนภูมิภาค ปัญหาของเราอยู่ที่ภูมิภาค ด้านนายกฯควบคุมการบริหารราชการส่วนภูมิภาคไม่ได้แล้วจะก่อให้เกิดความขัดแย้งมากมาย ปลัดมหาดไทยจะต้องเป็นคนที่ไม่ใกล้ชิดกับนายกฯ ฉะนั้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจึงควรมาจากพรรคเดียวกับนายกฯ” ทางด้านนักวิชาการอาทิเช่น นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้กล่าวถึงการประนีประนอมในการจัดตั้งรัฐบาลผสมชุดนี้จนประสบความสำเร็จว่า พรรคแกนนำอย่างประชาธิปัตย์ที่มีหัวหน้าพรรคมีบุคลิกและแนวความคิดที่สอดคล้องกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองต่าง ๆ ได้ตลอดมา ส่วนนายสุนัย จุลพงศธร รองหัวหน้าพรรคชาติพัฒนาได้กล่าวถึงความประสบความสำเร็จในการจัดตั้งรัฐบาลชุดดังกล่าวว่าเกิดจากอิทธิพลของสื่อมวลชน “การจัดตั้งรัฐบาลชุดนี้เป็นการจัดตั้งรัฐบาลทางโทรทัศน์ คนที่จัดตั้งรัฐบาลมีอยู่ 2 คน ใครจะมองเห็นหรือไม่ผมไม่ทราบ แต่ผมเห็นอยู่ 2 คนคือคุณสุทธิชัย หยุ่น และอาจารย์เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ท่านได้ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการรัฐบาลแทนคุณบรรหารไปโดยปริยาย”³³

จากความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ ข้างต้นและพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลที่เกี่ยวข้องที่เกิดขึ้นในกระบวนการจัดตั้งรัฐบาลผสมชุดชวชน หลีกภัย จะเห็นว่ารัฐบาลผสม 5 พรรคภายใต้การนำของพรรคแกนนำประชาธิปัตย์ถูกจัดตั้งขึ้นภายใต้เงื่อนไขของสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นที่ประชาชนทั่วไปค่อนข้างมีความตื่นตัวทางการเมืองภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองที่ผ่านมา มีความต้องการที่จะเห็นพรรคร่วมฝ่ายค้านในรัฐบาลที่แล้วร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลฟื้นฟูบูรณชาติ ซึ่งทำให้ 4 พรรค

³³“สุนัย จุลพงศธร ชีพนี้พลีเพื่อชาติ(ชาย),” ข่าวพิเศษ 15 (2-8 ตุลาคม 2535) : 30.

พันธมิตร ไม่มีทางเลือกมากนักเนื่องจากข้อผูกมัดของความมเป็น “พรรคเทพ” จำเป็นที่จะต้องร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล ในขณะที่ 3 พรรคการเมืองใหญ่คือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ และพรรคพลังธรรม ต่างก็มีความอึดอัดในการร่วมกันครั้งนี้ไม่น้อย พรรคประชาธิปัตย์แกนนำรัฐบาลก็ไม่อยากที่จะเสียดูกระทรวงมหาดไทยให้กับพรรคความหวังใหม่ พรรคพลังธรรมผู้นำพรรคก็ไม่สามารถทำได้ที่จะเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรีเพราะก่อนหน้านี้ก็คาดหวังไว้ว่าบทบาทของคนในเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” จะสามารถผลักดันให้พรรคของตนเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล ทางด้านพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ที่ผิดหวังไม่สามารถได้เสียงข้างมากเพื่อเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล แต่ก็มีโอกาสที่จะได้เป็นนายกรัฐมนตรี ถ้าหากว่าไปเข้าร่วมกับกลุ่มพรรครัฐบาลเดิม โดยการผลักดันของพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ เพื่อนรักร่วมรุ่นแต่พลเอกชวลิตก็ไม่พยายามที่จะทวนกระแสความรู้สึกของประชาชนในสถานการณ์ขณะนั้น จำต้องยอมรับเป็นรัฐบาลผสมกับ 4 พันธมิตรเดิม โดยมีตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพลเอกโยธิน ในขณะที่ยังคงพรรคกิจสังคม หนึ่งในพรรคการเมืองที่ถูกขนานนามว่าเป็นพรรคการเมืองฝ่ายมาร มาเป็นพรรคร่วมรัฐบาล โดยไม่ยอมรับให้นายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคและนายปิยะนัฐ วัชรกร ณ์ แกนนำสำคัญเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนี้เพื่อต้องการให้ 22 เสียงของพรรคกิจสังคมเสริมความมั่นใจในเสียงสนับสนุนรัฐบาล นับว่าเป็นการเสี่ยงไม่น้อยสำหรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากพรรคกิจสังคมที่มีแนวความคิดในทางการเมืองตรงกันข้ามกันอย่างสิ้นเชิงกับพันธมิตร 4 พรรคในช่วงเหตุการณ์การยึดอำนาจของคณะนายทหารสภา รสช. จนนำมาซึ่งความ รุนแรงทางการเมืองในเวลาต่อมา

จากเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมและที่มาของตัวรัฐบาลผสมชุดนี้ดังกล่าวข้างต้นอาจเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาด้านเสถียรภาพของรัฐบาลเองซึ่งปรากฏออกมาในรูปของความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลด้วยกันเองได้ในอนาคต